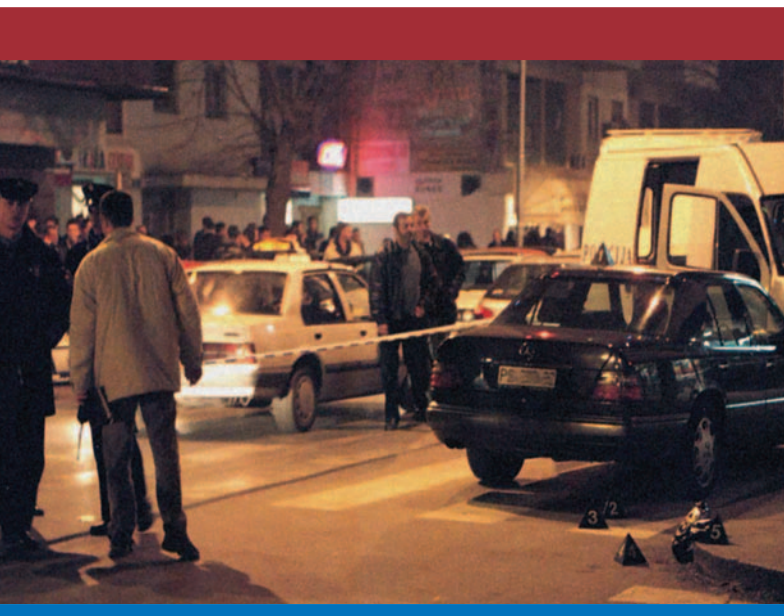

Republika Crna Gora “Kuća bez oružja nije pravi dom”

Istraživanje o lakom i malokalibarskom naoružanju

SEESAC

Centar za kontrolu lakog i malokalibarskog
naoružanja u jugoistočnoj Evropi

ISBN 86-905231-8-9

9 788690 523184

Ujedinjene Nacije, Program za razvoj (UNDP) i Pakt Stabilnosti za Jugoistočnu Evropu (SPSEE) povjerili su **Centru za kontrolu lakog i malokalibarskog naoružanja u jugoistočnoj Evropi** (SEESAC) da obezbijedi operativnu pomoć, tehničku podršku i da upravlja informacijama u vezi sa formulisanjem i sprovođenjem mjera, projekata i aktivnosti koordinacije, kontrole i smanjenja lakog naoružanja u cilju podrške Regionalnog plana implementacije Pakta Stabilnosti i time doprinese povećanju regionalne stabilnosti i daljem dugoročnom razvoju jugoistočne Evrope.

Za dalje informacije kontaktirati:

SEESAC

**Internacionalnih Brigada 56,
11000 Beograd,
Srbija i Crna Gora**

Tel: (+381) (11) 344 63 53

Tel/Fax: (+381) (11) 344 63 56

Web: www.seesac.org

Small Arms Survey

**Ground Floor, Avenue Blanc 47,
1202 Geneva,
Switzerland**

Tel: (+41) (22) 908 5777

Fax: (+41) (22) 732 2738

Web: www.smallarmssurvey.org

E-mail: smallarm@hei.unige.ch

Republika Crna Gora - SALW istraživanje, SEESAC, 2004

Ovaj projekat istražili i sastavili Nicolas Florquin i Shelly O'Neill Stoneman, uz uredničku pomoć Jamesa Bevana, Anne Khakee, Keith Krause i Suzette Grillot za istraživanje lakog naoružanja tokom jeseni 2003.g. Uređenje, redigovanje i upravljanje projektom izvršili Adrian Wilkinson, Simon Rynn i Larry Attree za SEESAC. Fotografija za naslovnu stranu preuzeta od S. Prelević.

ISBN: 86-905231-8-9

©SEESAC 2004 - Sva prava zadržana

Mišljenja iznesena u ovom izvještaju su mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stanovišta Programa za razvoj Ujedinjenih Nacija, Pakta Stabilnosti za jugoistočnu Evropu ili Small Arms Survey. Upotrebjene oznake i predstavljeni materijal u ovoj publikaciji ne odražavaju stavove Programa Ujedinjenih Nacija za razvoj, Pakta Stabilnosti za Jugoistočnu Evropu ili Small Arms Survey po pitanju 1) pravnog statusa bilo koje zemlje, teritorije ili područja, ili njihovih organa ili oružanih grupa; ili 2) ocrtanja njihovih granica ili državnih granica.

Rezime

Polazne osnove istraživanja

Istraživanje o lakom oružju Republike Crne Gore urađeno je od strane tima istraživača SALW Survey organizacije, u periodu od septembra do decembra 2003.g. Projekat je finansiran od strane SEESAC-a iz dva razloga: 1) da se formira sistem upravljanja informacijama za kreiranje budućih interventnih projekata kontrole lakog naoružanja unutar Republike Crne Gore i 2) da se na terenu ispituju nedavno sastavljeni protokoli istraživanja o lakom naoružanju i nacrt regionalnog standarda u mikro-razoružanju (RMDS) 05.80 - Istraživanje o malokalibarskom i lakom oružju predstavlja prvo zvanično izvršeno istraživanje u skladu sa protokolima istraživanja o lakom i malokalibarskom oružju, mada su prethodna istraživanja i "procjene potreba" koristili sličnu metodologiju.

Sažet pregled nalaza

Glavni nalazi ovog istraživanja o lakom oružju mogu se rezimirati kao što slijedi:

- Procijenjeno je da ima od 168.000 - 246.000 lakog oružja u Crnoj Gori, od kojeg je oko 126.000 - 175.000 u rukama građana.
- Ponekad je teško razlikovati malokalibarsko naoružanje koje kontroliše država i oružje u rukama civila, jer su i Crnogorska policija i Jugoslovenska narodna armija (JNA) distribuirali veliki broj oružja rezervnim snagama odbrane krajem 90-ih godina, i postoji malo pouzdanih informacija o tome ko je sada direktno nadležan za njih.
- Pošto crnogorska Vlada i Vojska Državne zajednice nastavljaju sa modernizacijom i racionalizacijom svojih snaga bezbjednosti, velike količine viška lakog oružja zahtjevaju adekvatno skladištenje i/ili uništenje.
- Po svemu sudeći, transfer lakog oružja u Crnu Goru i van nje je znatno opao od 2000.g. Očito da je trgovina oružjem izgubila na profitabilnosti u Republici.
- Lako oružje, a posebno pištolji, predstavlja glavno sredstvo izvršenja nasilja i krivičnih djela u Crnoj Gori. Procjenjuje se da je 85% ubistava prijavljenih u 2003.g. izvršeno lakim oružjem.
- Stepen krivičnih djela izvršenih lakim oružjem u Crnoj Gori je relativno visok u poređenju sa preostalim dijelom regiona, ali se relativno stabilizovao od 1999.g.
- Lako oružje zloupotrebljavaju na prvom mjestu mladi u kasnim noćnim kafanskim i uličnim tučama, ali i u pucnjavi na proslavama i u samoubistvima.
- Opštine koje su najviše pogođene nasiljem izvršenim lakim oružjem su Cetinje, Bar, Nikšić, Podgorica. Kolašin i Budva.
- Crnogorci imaju pomješana osjećanja u pogledu oružja: iako smatraju da u društvu ima previše oružja, oni posjedovanje oružja smatraju opravdanim u ambijentu visokog kriminala i s obzirom na dugu i utemeljenu tradiciju.
- Glavni razlog koji Crnogorci navode za posjedovanje oružja je lična zaštita i zaštita porodice.
- Običaj "da se puca kad se nešto slavi" je jak i među Crnogorcima se smatra opravdanim.

- Mada Crnogorci priznaju da je policija primarni faktor obezbjeđenja sigurnosti, njihov nivo povjerenja u Ministarstvo unutrašnjih poslova je relativno nizak. Slični rezultati dobijeni su istraživanjem o lakom i malokalibarskom naoružanju sprovedenom na Kosovu¹ ili u Makedoniji.²
- Na kampanju prikupljanja oružja "Zbogom oružje", Crnogorci gledaju kao na ne baš uspješnu, prilikom koje je prikupljen relativno mali broj oružja. Oni predlažu da se u budućim inicijativama na predaju oružja podstiču pojedinci a ne zajednica i da se primijene oštrije kazne za nezakonito posjedovanje oružja.
- Vlada trenutno priprema nacrt novog zakona o oružju kojim će se zabranjivati javno nošenje oružja.

¹ Kroz cijeli ovaj izvještaj, Pokrajina Kosovo će se pominjati kao Kosovo. To ne odražava nikakva institucionalna stanovišta u pogledu njegovog pravnog statusa, budućnosti ili granica. (Pogledati naslovnu stranu radi potpunijeg demantnog objašnjenja).

² Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija (BJRM) se u cijelom ovom izvještaju navodi kao Makedonija iz praktičnih razloga.

Sadržaj

Rezime	i
Sadržaj	iii
1 Uvod	1
2 Istraživanje o distribuciji lakog oružja.....	3
2.1 Civilne zalihe lakog oružja	3
2.2 Privatne kompanije za obezbeđenje	7
2.3 Državne zalihe	7
2.4 Transferi lakog oružja u Crnoj Gori	10
3 Istraživanje o uticaju lakog oružja	13
3.1 Upotreba lakog oružja u nasilnim krivičnim djelima	13
3.2 Lako oružje i nenasilna krivična djela	17
3.3 Uticaj na zdravlje ljudi	18
4 Istraživanje zapažanja o lakom oružju	19
4.1 Zapažanja o dostupnosti i posjedovanju lakog oružja	19
4.2 Zapažanja o upotrebi lakog oružja	23
4.3 Zapažanja o kulturi upotrebe ručnog vatrenog oružja	24
4.4 Zapažanja o nabavci lakog oružja	24
4.5 Mišljenje pojedinaca i društva o sigurnosti građana	25
4.6 Mišljenje pojedinaca i društva o snagama bezbjednosti	25
4.7 Zapažanja pojedinaca i društva o utjecaju lakog oružja na društvo	26
4.8 Zapažanja pojedinaca, društva i države o kontroli lakog oružja	27
4.9 Zapažanja pojedinaca o interventnim strateškim opcijama kontrole lakog oružja	27
4.10 Sposobnost društvenih organizacija da se podigne nivo svijesti o lakom oružju	29
5 Istraživanje kapaciteta lakog oružja	31
5.1 Domaći zakoni o lakom oružju	31
5.2 Kapaciteti skladištenja službenog lakog oružja	31
5.3 Registracija i sistem evidentiranja zvaničnog lakog oružja	32
5.4 Mogućnost prikupljanja informacija o zvaničnom lakom oružju	32
5.5 Kapaciteti odgovarajućih agencija za bezbjednost da izvrše sigurno, efikasno i uspješno prikupljanje oružja	32
5.6 Kapaciteti za uništenje lakog oružja i municije	35
5.7 Mogućnosti društvenih/nevladinih organizacija da pomognu inicijative u pogledu lakog oružja	36
6.0 Zaključak	37

Aneks A (informativni) Termini i definicije	39
Aneks B (informativni) Istraživanje domaćinstava - rezultati	41
Aneks C (informativni) Bibliografija	51

Republika Crna Gora - Istraživanje o malokalibarskom oružju i lakom naoružanju

1 Uvod

Izraz “Kuća bez oružja nije pravi dom”, koji sentimentalno upotrebljavaju mnogi Crnogorci postaje očigledan u širokoj dostupnosti lakog oružja širom Republike. Mada mnogi pojedinci priznaju opasnost po crnogorsko društvo koju potencijalno predstavlja vatreno oružje, mnogo više njih vjeruje da je posjedovanje oružja dio njihove kulturne tradicije, kao i njihovo pravo kao građana. U tom smislu, mnogi Crnogorci koriste svoje pravo da posjeduju i javno nose razne vrste oružja, od ručnog oružja do pušaka, što se vidi u brojnim javnim slavljeničkim pucnjavama i prostrelnim ranama do kojih u Republici dolazi svake godine.

Međutim, lako oružje takođe zauzima mračno mjesto u nasilnoj i krvavoj historiji balkanskog regiona. Mada je konflikt, koji se od ranih do srednjih devedesetih proširio regionom, velikim dijelom zaobišao Crnu Goru, mnogo oružja sa ovih ratišta na kraju je našlo svoj put do njene teritorije na brojne načine, uključujući vojnike koji su kući donosili oružje, sa kojim su bili zaduženi, kao suvenire, izbjeglice koje su pobjegle na tu teritoriju usljed nasilja i ilegalnu trgovinu oružjem. Prema tome, tržište u Crnoj Gori je zasićeno oružjem i opšte je mišljenje da u svakoj kući ima barem jedan komad oružja.

Ovo istraživanje ispituje situaciju lakog oružja u Republici Crnoj Gori i želi da rasvetli specifičnosti koje okružuju brojna pitanja, uključujući tu: posjedovanje vatrenog oružja od strane građana i države, uticaje oružja na Crnu Goru koji se mogu kvantitativno odrediti, predodžbe o oružju u društvu i potencijalnu sposobnost države za buduće programe prikupljanja oružja. Ovo istraživanje, povjereno od strane UNDP i SEESAC, je predviđeno posebno radi saopštenja predloženog programa prikupljanja oružja, koje treba da se izvrši 2004.g., te na taj način obezbjeđuje zaleđe za procjenu izvodljivosti prikupljanja oružja u Crnoj Gori.

Izveštaj predstavlja nalaze istraživanja o lakom oružju u Crnoj Gori, izvršenog od septembra do decembra 2003. g. od strane Istraživačkog tima o lakom oružju SALW Survey organizacija. Struktura ovog izvještaja prati četiri sastavna dijela istraživanja:

- a) **Istraživanje o distribuciji lakog oružja.** Procjena prikupljenih podataka o vrsti, količini, posjedovanju, distribuciji i kretanju lakog oružja unutar zemlje ili regiona;
- b) **Istraživanje o uticaju lakog oružja.** Procjena prikupljenih podataka o uticaju lakog oružja na različite članove zajednice, kao i na društveni i ekonomski razvoj;
- c) **Istraživanje zapažanja o lakom oružju.** Analiza kvalitativnih informacija o odnosu različitih aktera (ženskih i muških, mladih i starih) lokalne zajednice prema posjedovanju lakog oružja, njegovom dejstvu i upotrebi i eventualnim intervencijama i
- d) **Istraživanje kapaciteta u vezi lakog oružja.** Pregled prikupljenih informacija o lokalnim kapacitetima za izvršenje odgovarajuće, bezbjedne, efikasne i uspješne intervencije u vezi sa lakim oružjem.

Izgleda da je Crna Gora relativno dobro naoružana u poređenju sa ostalim delom regiona – činjenica je koja se odražava u nalazima prva tri dijela istraživanja. Uprkos poteškoća da se razdvoji koje oružje drži Vlada a koje građani, opšte mišljenje da je tržište zasićeno oružjem, veoma je jako. Očito je da su cijene lakog oružja ostale stabilne i niske i da su, možda kao posljedica toga, ilegalni transferi oružja u Crnu Goru opali od 2000.godine.

Istraživanje otkriva opšte prihvatanje velikog broja lakog oružja u Crnoj Gori od strane civilnog stanovništva, što se od strane ispitanika velikim dijelom pripisuje tradiciji posjedovanja oružja. Mada je zabrinutost, u pogledu određene prakse povezane sa lakim oružjem, velika - naročito u pogledu krivičnih djela i neodgovorne upotrebe, kao što je pucnjava u pijanom stanju, upotreba automatskog oružja ili javno nošenje oružja - očito je da mnogi ljudi odobravaju posjedovanje oružja u odbrambene svrhe ili njegovu upotrebu za vrijeme slavlja, mada uz osjećanje straha za bezbjednost porodica koje posjeduju oružje.

Otprilike 5,028 komada oružja koje čeka na uništenje.

Insistiranje na stavu da se oružje posjeduje u cilju zaštite podržava se rezultatima istraživanja kriminala - gdje je nivo krivičnih djela u Crnoj Gori, izvršenih lakim oružjem, relativno visok u poređenju sa ostatkom regiona - kao i stavom nepovjerenja građana u Ministarstvo unutrašnjih poslova. Crnogorci su zabrinuti zbog kriminala i često povezuju negativne uticaje lakog oružja na kriminal. Međutim, nepovjerenje u policiju se navodi kao jedno od razloga za nespremnost građana da predaju nelegalno oružje, pa su mnogi pojedinci više za opciju oštrijih kazni zbog ilegalnog posjedovanja oružja.

Crnogorci na kampanju prikupljanja oružja "Zbogom oružje" gledaju samo kao na delimično uspelu, pošto je predat relativno mali broj oružja. Oni predlažu da se u budućim inicijativama na predaju oružja podstiču pojedinci a ne zajednica. Generalno se slažu da bi još jedan period amnestije, nakon kojeg bi uslijedilo usvajanje i brza primjena novog nacrtu zakona o vatrenom oružju - kojim se zabranjuje javno nošenje oružja - preneo poruku da se Vlada efikasno pozabavila problemom ilegalnog posjedovanja lakog oružja.

Istraživanje o lakom oružju predstavlja samo prvi korak u daljem preduzimanju odgovarajućih interventnih mjera kontrole lakog oružja. Informacije, koje se nalaze u ovom izvještaju o lakom oružju, treba da se ažuriraju kroz sve buduće programe o lakom oružju.

Box 1. Napomene o metodologiji

Ovaj izvještaj pruža raznovrsnost metoda za prikupljanje podataka, koje se mogu ukratko prikazati na slijedeći način:

Razgovori sa ključnim osobama: Autori su u periodu od 13. do 29. oktobra 2003. imali oko 20 razgovora sa ključnim ljudima u Podgorici. U ključne ljude spadaju crnogorski zvaničnici iz Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva spoljnih poslova, Uprave carina, Ministarstva prosvjete, Statističkog zavoda Crne Gore, Univerziteta Crne Gore, kao i iz crnogorskih društvenih organizacija, kao što je Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), Ženski lobi Crne Gore, Roma centar, Crnogorska pravoslavna crkva, Centar za preduzetništvo i ekonomski razvoj i Institut za strategijska istraživanja i predviđanja. Konsultovan je i izvjestan broj privatnih činilaca, kao što je privatna firma za bezbjednost i lokalna prodavnica oružja. Međunarodne ključne informante čine UNDP sa sjedištem u Podgorici, Kancelarija Evropske Unije za pružanje podrške u fiskalnoj politici Carinama, Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi sa sjedištem u Podgorici, konzulat Sjedinjenih Američkih Država i Carina UNMIK-a.

Istraživanje domaćinstava i fokus grupe: SALW Survey organizacija angažovala je Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) da sprovede istraživanje 1.200 reprezentativnih domaćinstava o zapažanjima, distribuciji, kapacitetima i uticaju lakog oružja u Crnoj Gori. Rezultati istraživanja su dati u Aneksu B. CEDEM je takođe obradio sedam fokus grupa po pitanju sposobnosti i zapažanja o lakom oružju u gradovima Berane, Bijelo Polje, Pljevlja, Podgorica, Nikšić, Bar i Kotor. Svaka fokus grupa je sadržavala deset ispitanika: pet muškaraca i pet žena.

Pregled medija: Pored internog istraživanja vršenog iz Ženeve, SALW Survey organizacija je unajmila lokalnog istraživača da izvrši sistematski pregled članaka o lakom oružju koji su izlazili u domaćem dnevnom listu *Vijesti*. Rezultati za period od maja do juna 1998.g. i od januara do novembra 2003.g. dati su u ovom izvještaju.

Zdravstveni podaci: SALW Survey organizacija je koristila svoje podatke o smrtnim slučajevima izazvanim vatrenim oružjem da bi analizirala crnogorske podatke iz međunarodne perspektive. Pored toga, grupa crnogorskih zdravstvenih radnika je iz bolnice u Podgorici prikupila statističke podatke o spoljnim povredama (rane od posjekotina/uboda, batina i vatrenog oružja) za 2003.g.

2 Istraživanje o distribuciji lakog oružja

Table 1 presents the overall distribution of small arms and light weapons in Montenegro as established in this report. The methodology used to produce these estimates is presented below.

U posjedu građana, registrovano i neregistrovano	MUP	Vojska Državne zajednice	Ukupno
126.000 - 175.000	15.000 - 18.000	27.000 - 54.000	168.000 - 246.000

Tabela 1: Procjenjene zalihe lakog oružja u Crnoj Gori

2.1 Zalihe lakog oružja u posjedu građana

Postojeći podaci

Prema podacima iz Ministarstva unutrašnjih poslova, u proljeće 2003.godine, u Crnoj Gori je bilo 86.000 registrovanog lakog oružja.³ Ovaj broj predstavlja povećanje od 7.000 u odnosu na podatke iz 1989.g. mada je zbog porasta broja stanovništva odnos od 13 na 100 stanovnika ostao isti. Iako ne postoje uporedni podaci za region za 2003.godinu, ovo povećanje broja registrovanog vatrenog oružja ukazuje na činjenicu da Crna Gora ostaje jedna od zemalja u regionu sa najvećom stopom registrovanog vatrenog oružja (vidjeti Tabelu 2 za podatke iz 1989.g.).

Region	Broj legalnog lakog oružja	Broj legalnog lakog oružja na 100 stanovnika
Bosna i Hercegovina	342.131	8,3
Hrvatska	299.586	6,5
Makedonija	99.324	5,2
Republika Crna Gora	78.928	13,5
Slovenija	79.680	4,2
Republika Srbija	492.314	8,6
Kosovo	65.540	4,1
Pokrajina Vojvodina	143.651	7,1

Tabela 2: Legalno posjedovanje lakog oružja u bivšoj Jugoslaviji 1989.g.⁴

Međutim, legalno posjedovanje oružja kod građana predstavlja samo jedan dio slike, pošto izvjestan broj vatrenog oružja u posjedu građana ne mora biti registrovan. Policija je oduzela 7.378 komada ilegalnog lakog i malokalibarskog naoružanja između 1998. i 2003., od čega je više od 60% bilo ručnog oružja (pištolji i revolveri). U ostalo ilegalno naoružanje u Crnoj Gori spadaju lovačke puške (17% od ukupne količini oduzetog oružja) kao i automatske puške i automati? (17%). Pored toga, policija je oduzela 634 bombi, 734 kg eksploziva, i više od 100.000 komada municije u istom vremenskom periodu.⁵

³ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Mićom Orlandićem, zamjenikom ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, 28.okrobar, 2003.

⁴ Izvor: Gorjanc (2000).

⁵ Izvor: Jane's Intelligence Pointers", 1999.

Procijeniti broj neregistrovanog oružja je težak zadatak. U članku lista *Vijesti* od 27.januara 2003.g. navodi se izjava članova vladajuće SDP partije da oko 25.000 ilegalnog oružja cirkuliše Crnom Gorom.⁶ Ovaj broj je verovatno i veći, jer je podatak uzet iz broja oružja koje je crnogorska vlada predala svojim rezervnim odbrambenim jedinicama, za koje se kaže da su krajem 1999. dostigle svoj maksimum sa 25.000 članova.⁷ Prema najnovijim procenama Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) broj nelegalnog oružja koje cirkuliše u Crnoj Gori je oko 40.000.⁸ Ovde, mi koristimo 40.000 kao minimalnu količinu neprijavljenog oružja.

U daljem tekstu razmatramo ukupan (registrovan i neregistrovan) broj lakog oružja u rukama građana, oslanjajući se na uvide iz razgovora sa ključnim osobama i na analizu nekoliko bazičnih indikatora. Kako je to izraženo u tabeli 3, donja analiza pokazuje da je ovaj donji granični prag od 40.000 niži od broja nelegalnog oružja u posedu građana, pošto raspoloživi podaci ukazuju na to da taj broj može biti čak i 89.000.

Vrsta	Minimum	Maksimum	Procjena (tolerancija)
Registrovano	86.000	86.000	86.000 (+/- 0%)
Neregistrovano	40.000	89.000	64.500 (+/- 38%)
Ukupno	126.000	175.000	150.500 (+/- 16%)

Tabela 3: Procjena lakog oružja u rukama građana

Razgovori sa ključnim informatorima

Na osnovu razgovora sa ključnim informatorima može se zaključiti da postoji velika podudarnost mišljenja između crnogorskih zvaničnika⁹ opšte populacije¹⁰ da u prosjeku po jednom domaćinstvu dolazi jedno lako oružje u Crnoj Gori. Poražavajuće je stanovište da čak i ako u svakom domaćinstvu nema po jedan komad oružja, činjenica da neka domaćinstva imaju po nekoliko opet taj odnos izjednačuje. Primjenjujući opreznu procjenu od jednog oružja po domaćinstvu, došlo bi se do broja od 175.000 lakog oružja u Crnoj Gori. Pošto u Crnoj Gori postoji 86.000 registrovanog lakog oružja, to implicira da možda čak i 89.000 nezakonitog oružja cirkuliše u Republici.

Bazični pokazatelji

Postoje dva bazična pokazatelja koja su korisna pri upoređenju dostupnosti lakog oružja na međunarodnom nivou. Prvo, procenat samoubistava izvršenih vatrenim oružjem generalno je prihvaćen kao pouzdan pokazatelj posjedovanja vatrenog oružja.¹¹

Drugim riječima, što se više oružja koristi pri samoubistvima, to je više vatrenog oružja na raspolaganju građanima. Kako je to prikazano na grafikonu 1, podaci dobijeni za opštinu Bijelo Polje u Crnoj Gori pokazuju

⁶ Izvor: *Vijesti*, 27. Januar 2003, reviewed in Pajevic, 2003, p. 51.

⁷ Izvor: Jane's Intelligence Pointers, 1999.

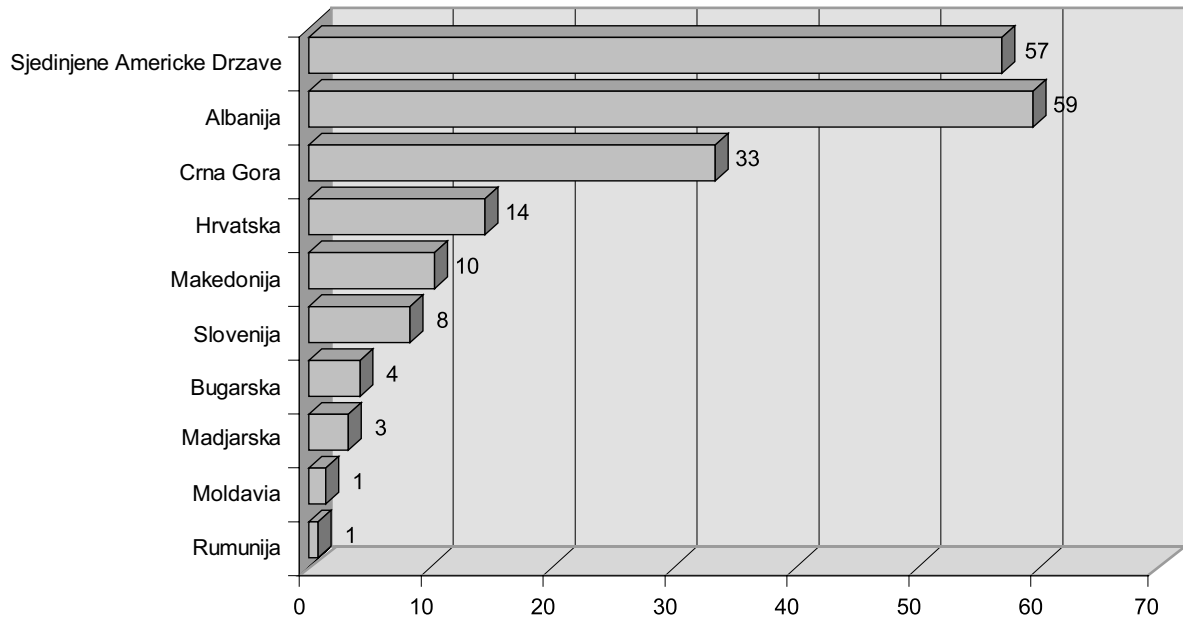
⁸ Pisana prepiska između Small Arms Survey i Rajo Ljumovića, savetnika zamenika ministra, Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore, 1. jun 2004.

⁹ Za vrijeme sastanka između Istraživačkog tima o lakom oružju sa dva predstavnika UNDP-a i zamjenikom ministra unutrašnjih poslova (Podgorica, 28.oktobar), prisutni su se podsjetili izjave koju je dao premijer Đukanović 2002.g. u razgovoru sa tadašnjim šefom SEESAC-a, generalom H V D Graaфом: "Ne mogu vam reći koliko je kuća u Crnoj Gori priključeno na internet, ali vam mogu reći da vjerovatno svako domaćinstvo ima po jedno oružje, što nam predstavlja veliki problem". Nakon ovog citata, zamjenik ministra Mičo Orlandić se složio sa mišljenjem premijera, dodavši da, čak i ako svako domaćinstvo nema oružje, činjenica da drugo domaćinstvo ima nekoliko, izravnava stopu na, u prosjeku, jedno vatreno oružje po domaćinstvu.

¹⁰ Ovo mišljenje o jednom vatrenom oružju po domaćinstvu stalno je iskrsavalo tokom mnogih sastanaka između Istraživačkog tima o lakom oružju i niza akademskih građana, aktera nevladinih organizacija, privatnog obezbjeđenja i drugih građana.

¹¹ Killias et al. (2001) su došli do saznanja da je nivo posjedovanja vatrenog oružja (izmjereno putem istraživanja domaćinstava) statistički povezan sa procentom samoubistava izvršenih vatrenim oružjem u studiji koja je uporedila 21 visokorazvijenu zemlju. Procenat samoubistava izvršenih vatrenim oružjem je naknadno upotrijebljen kao pokazatelj posjedovanja vatrenog oružja u određenom broju akademskih studija (vidjeti, na primjer, Hemenway-a, 2002).

kako ta opština za taj region ima visok stepen upotrebe oružja u samoubistvima, što takođe ukazuje na visok stepen posjedovanja vatrenog oružja od strane građana.

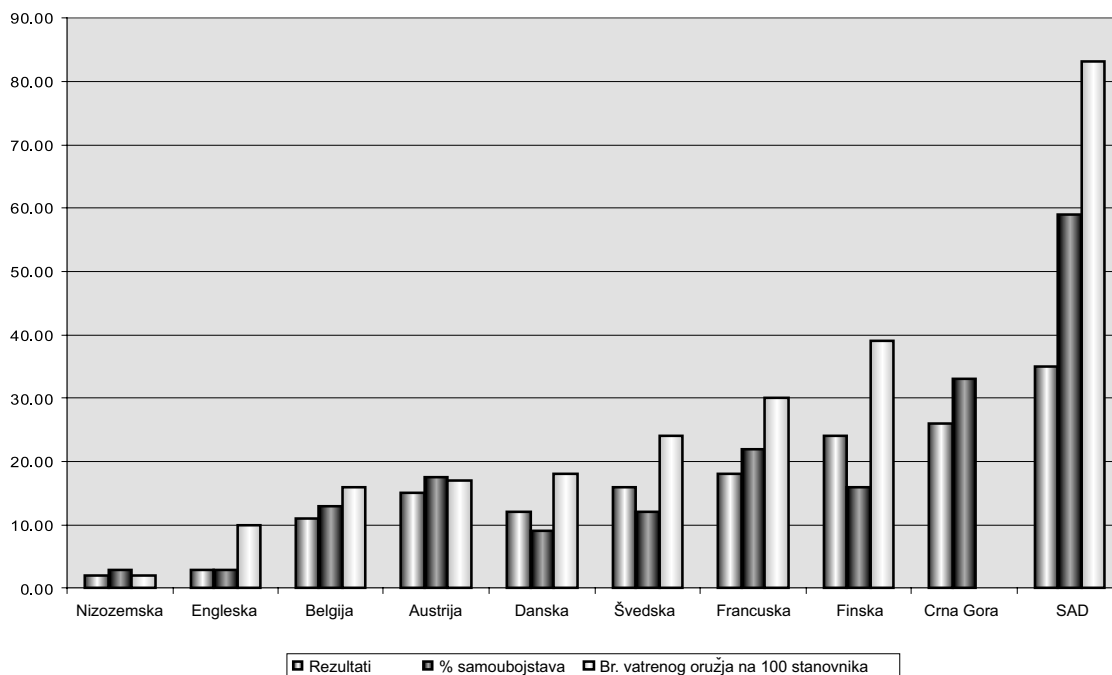

Grafikon 1: Procenat samoubistava izvršenih lakim oružjem u opštini Bijelo Polje i odabranim zemljama¹²

Drugo, rezultati istraživanja domaćinstava, mada su dobijeni na osnovu nedovoljnih informacija zbog “osjetljive” prirode pitanja o posjedovanju vatrenog oružja, ipak su veoma korisni za međunarodno poređenje. Drugim riječima, zemlje koje imaju višu stopu posjedovanja oružja po domaćinstvu, baziranu na rezultatima istraživanja, su takođe i zemlje sa najvećom količinom lakog oružja u rukama građana. Aneks B (pitanje 34) pokazuje rezultate 1.200 ispitanika istraživanja domaćinstava koje je sprovedeno u Crnoj Gori u novembru 2003.g. od strane Centra za demokratiju i ljudska prava. Od ispitanika je zatraženo da naznače da li njihovo domaćinstvo posjeduje vatreno oružje i, ako posjeduje, koliko. Prema ovoj anketi, 26% crnogorskih domaćinstava posjeduje najmanje jedno vatreno oružje.

Na grafikonu 2 je dato poređenje Crne Gore sa devet drugih zemalja gdje su podaci o posjedovanju vatrenog oružja dobijeni putem istraživanja reprezentativnih domaćinstava i za koje takođe postoje podaci o upotrebi vatrenog oružja pri samoubistvima, kao i procjena ukupnih zaliha (registrovanog i neregistrovanog) lakog oružja, računata kao broj vatrenog oružja na 100 stanovnika. Ovaj podatak potvrđuje da zemlje sa većim brojem vatrenog oružja na 100 stanovnika takođe imaju i veći broj samoubistava izvršenih lakim oružjem, kao i veći broj vatrenog oružja koje posjeduje domaćinstvo. Grafikon 2. jasno pokazuje da Crna Gora ima veliki broj lakog oružja u rukama građana: samo Sjedinjene Američke Države imaju veću stopu posjedovanja oružja po domaćinstvu (35% naspram 26%) i/ili stopu upotrebe vatrenog oružja pri samoubistvu (59% naspram 33%). Dakle, oba bazična indikatora su u Crnoj Gori veća nego u bilo kojoj od osam drugih zemalja za koje postoje ovi podaci.

¹² Izvori: Brojčani podaci po državama su uzeti iz baze podataka organizacije Small Arms Survey o smrtnim slučajevima izazvanim vatrenim oružjem, koji se po pitanju samoubistava prvenstveno oslanjaju na podatke Svjetske zdravstvene organizacije (WHO, 2003) o smrtnim slučajevima. Brojčani podaci za opštinu Bijelo Polje uzeti su od Pajevića (2003).

Grafikon 2: Pokazatelji zaliha lakog oružja u rukama građana u Crnoj Gori i odabranim zemljama

Napomena: Brojčani podaci rezultata istraživanja predstavljaju procenat domaćinstava koja su izjavila da posjeduju barem jedno lako oružje u istraživanjima reprezentativnih domaćinstava. Oni su uzeti iz podataka Međunarodnih istraživanja o žrtvama kriminala koje je analizirao van Kesteren (2003) osim za Crnu Goru (Cedem, 2003) i Sjedinjene Američke Države (Smith, 2001).

Napomena: Stope upotrebe vatrenog oružja pri samoubistvima su uzete iz podataka o smrtnim slučajevima izvršenim vatrenim oružjem iz izvještaja o istraživanju o lakom oružju, koji se u pogledu samoubistava oslanjaju u prvom redu na podatke o mortalitetu Svjetske Zdravstvene Organizacije (WHO, 2003). Brojčani podaci za Crnu Goru odnose se samo na opštinu Bijelo Polje i uzeti su iz članka novina Vijesti navedenog kod Pajevića (2003, str. 15).

Napomena: Podaci o broju vatrenog oružja na 100 stanovnika uzeti su iz izvještaja istraživanja o lakom oružju (Small Arms Survey 2003, str. 61, 64) i odnose se i na registrovano i neregistrovano lako oružje u posjedu građana.

U prošlim istraživanjima upada u oči da je broj vatrenog oružja na 100 stanovnika sistematski jednak procentu ili veći od procenta domaćinstava koji potvrđuju da posjeduju oružje, kako je to gore navedeno. Da bi se preispitala procjena izražena u razgovorima sa ključnim informatorima i bazirana na kretanjima prikazanim na grafikonu 2, mi smatramo da se ova tendencija može primijeniti i na Crnu Goru. To nagovještava da u Crnoj Gori postoji najmanje 171.600 komada oružja¹³, uključujući i 85.600 neregistrovanog lakog oružja.¹⁴ Ovo se iznenađujuće slaže sa podacima dobijenim od ključnih informatora (v. prethodni tekst). Kao rezultat toga, široko je rasprostranjena pretpostavka da na jedno domaćinstvo u prosjeku dolazi jedno lako oružje, i da predstavlja realni gornji granični prag.

¹³ 171.600 = 660.000 (stanovništvo Crne Gore) x 26% (procenat domaćinstava koja su u istraživanju navela da posjeduju oružje).

¹⁴ 85,600 = 171,600 (ukupna procena lakog oružja u posjedu civila) - 86,000 (registrovano civilno oružje).

2.2 Privatne kompanije za obezbjeđenje (PCS)

Privatni sektor za bezbjednost se u Crnoj Gori razvijao od ranih 1990-ih, kada je nestabilna politička klima, zajedno sa povećanjem organizovanog kriminala, stvorila osjećaj nesigurnosti, a time i potrebu za dodatnom zaštitom među stanovništvom. Počev od oktobra 2003.g., broj aktivnih privatnih kompanija za obezbjeđenje nije bio poznat, mada bi se zvanični podaci trebali objaviti u decembru 2003.g. pošto se taj sektor sada organizuje radi lobiranja u vezi izrade nacrtu zakona o naoružanju.¹⁵

Interesantan aspekt crnogorskog privatnog sektora bezbjednosti je da je veliki dio njihovih usluga orijentisan na lične usluge kao što je lično obezbjeđenje, nasuprot tradicionalnijim zadacima kao što je angažovanje privatnih čuvara za poslove. Klijenti koji angažuju tjelohranitelje su obično vladini zvaničnici i stranci koji rade za međunarodne agencije.¹⁶ Ova distinkcija je važna, pošto tjelohranitelji nose oružje a drugi čuvari ne. Tjelohranitelji treba da prođu istu proceduru izdavanja dozvole kod Ministarstva unutrašnjih poslova kao i bilo koji drugi Crnogorac za dobijanje oružja za svoj posao. Prema tome, oružje tjelohranitelja je njihovo privatno vlasništvo i ne pripada firmi. Privatne firme za obezbjeđenje su sada organizovane u udruženje, koje lobira za novi zakon o naoružanju da ne zabrani privatnim čuvarima nošenje oružja i da pojednostavi proceduru dobijanja oružja i municije za privatne kompanije za obezbjeđenje.¹⁷

2.3 Državne zalihe

Ministarstvo unutrašnjih poslova je odgovorno za javnu bezbjednost u Crnoj Gori, dok je nacionalna bezbjednost pod okriljem Vojske Državne zajednice Srbije i Crne Gore. S obzirom na tekuću reorganizaciju obje institucije, (vidjeti, na primjer, Edmunds, 2003) i skorašnje tenzije između bivše Vojske Jugoslavije i MUP-a, teško je sa preciznošću utvrditi obim zaliha lakog oružja koje se nalazi u posjedu državnih institucija. Ipak, na bazi informacija koje su na raspolaganju, izgleda da je između 42.000 i 72.000 lakog oružja u rukama MUP-a i Vojske Državne zajednice u Crnoj Gori.

Snage	Broj	Minimalni množilac	Maksimalni množilac	Procjenjeno lako oružje u posjedu
Regularna i granična policija, sa kriminalnim isljednicima, protiv-terorističke jedinice i specijalne jedinice)	4.227	1,2	1,2	5.157
Rezervne odbrambene snage (2001)	10.000	1,0	1,2	10.000 – 12.000
Vojska Državne zajednice	12.000	2,25	4,5	27.000 – 54.000
Ukupno				42.157 – 71.157

Tabela 4: Procjenjene državne zalihe

¹⁵ Razgovor Istraživačkog tima za lako oružje sa Jolom Čavlovićem, predsjednikom privatne firme za obezbjeđenje "Fast Worker", Podgorica, 25. oktobar, 2003.g. Mada broj privatnih čuvara u Crnoj Gori nije poznat, g. Čavlović je istakao da je njegova kompanija angažovala oko 200 čuvara.

¹⁶ Razgovor Istraživačkog tima za lako oružje sa Jolom Čavlovićem, predsjednikom privatne firme za obezbjeđenje "Fast Worker", Podgorica, 25. oktobar, 2003.g.

¹⁷ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Jolom Čavlovićem, predsjednikom privatne firme za obezbjeđenje "Fast Worker", Podgorica, 25. oktobar, 2003.g. G.Čavlović je izjavio da po važećem zakonu privatni čuvar, kao i bilo koji drugi građanin, može legalno da kupi samo 25 metaka po oružju godišnje. On je istakao da policija i čuvari, koje angažuju državne firme, mogu kupiti više metaka. Privatne firme za obezbjeđenje sada lobiraju da, suprotno individualnim čuvarima, budu u mogućnosti da dobiju vatreno oružje kao firme.

S obzirom na tekuću reorganizaciju Ministarstva unutrašnjih poslova i policije (MUP), teško je precizno utvrditi trenutni broj naoružanih policajaca. Najnoviji iscrpni brožčani podaci, koji stoje na raspolaganju, dati su u izvještaju kojeg je objavila OSCE (Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi) 2001. godine. 2001. godine, broj zaposlenih u MUP-u je iznosio 10.000, od kojih 4.427 otpada na naoružane policajce.¹⁸ Od ovih 4.427, 2.621 su bili regularna policija, 410 saobraćajna, 769 pogranična i 427 isljednici, uključujući i policiju kao podršku kriminalističkim stručnjacima.¹⁹ U pogledu rezervnih snaga, 2001. godine je procijenjeno da je oko 10.000 civila bilo regrutovano i naoružano 1998. i 1999. g. da bi se stvorile rezervne odbrambene snage kao "protivteža uočenoj opasnosti od Vojske Jugoslavije". To čini ukupno 14.227 naoružanog osoblja pod odgovornošću MUP-a 2001. godine. Broj naoružanog osoblja MUP-a je smanjen od 2001. g., što može u neznatnoj mjeri promijeniti gornju procjenu. Na primjer, broj pogranične policije se povećava pošto Vojska Državne zajednice postepeno dodjeljuje Crnoj Gori šira ovlašćenja na granici. Pošto MUP nije pružio najnovije statističke podatke, možemo samo da se oslonimo na približne konstatacije sakupljene tokom razgovora sa ključnim informatorima. Počev od oktobra 2003. g., MUP je dao izjavu da ima manje od 4.000 policajaca pod uniformom.²⁰ Izgleda da MUP planira da smanji ukupan broj policijskih snaga na 3.000 do juna 2004. g., uz oko 600 policajaca, koji su u septembru 2003. g. otpušteni sa posla, kao dio ovog procesa.²¹

Prema informacijama koje je dostavio MUP u junu 2004. g., policajci (što obuhvata pripadnike redovne, granične policije, kriminalne istražitelje, anti-terorističke jedinice i specijalne jedinice), su naoružani sa ukupno 5.157 komada lakog oružja.²² Pripadnici redovnih snaga policije nose po jedan pištolj, uglavnom Zastave i odnedavno Glockove.²³ Pripadnici granične policije opremljeni su i pištoljem i automatskom puškom.²⁴ Broj lakog oružja koje je crnogorska vlada raspodjelila rezervistima odbrambenih snaga i dalje je nepoznat u vreme objavljivanja ovog izvještaja, jer službenici nisu mogli da nas detaljno informišu po ovom pitanju. Pretpostavljamo da je odnos oružja po čoveku sličan onome kod redovnih snaga policije. To ukazuje na dodatnih 10.000 do 12.000 lakog oružja u rukama rezervista 2001. g. koje sada navodno kontroliše MUP.²⁵

Ono što nije jasno je pitanje šta se dešava sa oružjem koje je prethodno držalo 10.000 rezervista odbrambenih snaga za koje se sada kaže da su povučeni iz aktivne službe, reintegrirani u povećan broj pogranične policije ili su u državnim snagama bezbjednosti. Mada neki službenici tvrde da je to njihovo oružje predato i da ga je MUP stavio u zalihe i osigurao,²⁶ rezultati fokus grupe ukazuju da taj proces nije bio tako sistematičan kako se moglo očekivati, što implicira da izvjestan broj lakog oružja, koje je Vlada podijelila građanima, nije vraćen (CEDEM, 2003c, takođe pogledati poglavlje - Istraživanje zapažanja o lakom oružju, podsekciju 4, str. 25). Obaviješteni članovi međunarodne zajednice pretpostavljaju da trenutno ima oko 7.500 naoružanih policajaca u Crnoj Gori, što bi obuhvatilo i reintegrirane rezerviste odbrambenih snaga.²⁷

U svakom slučaju, zalihe lakog oružja pod odgovornošću MUP-a liče na situaciju iz 2001. g., pošto reorganizacija i smanjenje snaga sistematski ne podrazumijevaju uništenje viška oružja, mada su preduzete neke preliminarne

¹⁸ Izvještaj OSCE 2001, str. 34, 53.

¹⁹ Izvještaj OSCE 2001, str. 34.

²⁰ Razgovor Istraživačkog tima za lako oružje sa Mićom Orlandićem, zamenikom Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, 28. oktobar 2003.

²¹ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Dragicom Vučelja, OSCE - kancelarija u Podgorici, Podgorica, 15. oktobar, 2003.

²² Pismena korespondencija između Istraživačkog tima za lako oružje i Raja Ljumovića, savetnika Zamenika Ministra, Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore, 1. jun 2004.

²³ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Mićom Orlandićem, Zamenikom Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, 28. oktobar 2003. Podaci o uvozu lakog oružja dobijeni od crnogorske Uprave carina (SAS razgovor sa Draganom Nikolićem, crnogorska Uprava carina, Podgorica, 28. oktobar 2003) u kojem je otkriveno da je mup nabavio 771 Glock pištolja 2003. g.

²⁴ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Mićom Orlandićem, Zamenikom Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, 28. oktobar 2003. i sa crnogorskim uniformisanim policajcem koji je želeo da ostane anonimn, Podgorica, 17. oktobar 2003.

²⁵ Tvrdnja da je rezervistima podijeljeno samo 10.000 – 12.000 komada oružja je pogrešna procjena, jer neki izvještaji ukazuju na to da je obim odbrambenih jedinica dostigao do 25.000 'dobro-naoružanih' dobrovoljaca (Jane's Intelligence Pointers, 1999). Međutim, kako velika količina oružja podijeljenog civilima nikada nije vraćena pripadnicima MUP-a (v. SAPS odeljak), veliki deo lakog oružja se svrstava pod 'civilne zalihe', o kojima je bilo reči ranije. Kao rezultat toga, 10.000 – 12.000 treba uzeti u obzir kao objektivnu cifru koja odražava broj rezervnog oružja nad kojim je MUP imao minimalnu kontrolu 2001. g.

²⁶ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Mićom Orlandićem, zamjenikom ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, 28. oktobar, 2003.

²⁷ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Hoyt Brian Yee, konzulom Sjedinjenih Američkih Država, Podgorica, 28. oktobar, 2003.

mjere u tom pravcu. Prva kampanja uništenja oružja dogodila se 27.maja 2003.g., kada je u nikšičkoj Željezari uništeno ukupno 5.027 lakog oružja.²⁸ Tu spada 1.770 lakog oružja prikupljenog od građana tokom kampanje o amnestiji “Zbogom oružje”,²⁹ drugih 3.200 vjerojatno dolazi iz državnog viška zaliha ili se radi o oružju koje je policija zaplijenila od kriminalaca. Smanjenje snaga MUP-a, međutim, podrazumijeva mnogo veći broj viška lakog oružja, koje zahtijeva adekvatno čuvanje i uništavanje.

Vrsta oružja	Br.uništenog oružja
Revolveri	89
Pištolji	872
Sačmare	147
Puške	1.704
Jurišne puške	1.021
Polu-automatske puške	90
Laki mitraljezi	397
Srednji mitraljezi	450
Teški mitraljezi	257
UKUPNO	5,027

Tabela 5: Malokalibarsko i lako oružje uništeno u Nikšiću, 27.maja, 2003³⁰

Nacionalna bezbjednost u Crnoj Gori potpada pod odgovornost Vojske Državne zajednice Srbije i Crne Gore, kako je to navedeno u *Ustavnoj povelji Državne zajednice Srbije i Crne Gore*, koja je ratifikovana u februaru, 2003.g. Prema Povelji, kontrolu nad vojskom vrši Vrhovni savjet odbrane, državno tijelo na saveznom nivou sastavljeno od predsjednika *Državne zajednice Srbije i Crne Gore*, predsjednika Srbije i predsjednika Crne Gore (Državna zajednica Srbije i Crne Gore, 2003, Član XVIII). Vojska Državne zajednice se trenutno reformiše, gdje crnogorski zvaničnici zagovaraju smanjenje prisustva armije u Crnoj Gori.³¹ Prema Međunarodnom institutu za strateške studije, oružane snage Srbije i Crne Gore trenutno broje 74.200 aktivnih trupa i 280.000 rezervnog sastava.³² U julu 2003.g., Ministar odbrane Srbije i Crne Gore izjavio je da ukupna snaga armije treba da broji 62.000 vojnog osoblja, uz dodatnih 16.000 civila.³³

U odsustvu zvanične statistike, teško je reći koliki je dio ovih trupa trenutno stacioniran u Crnoj Gori. Od 2000. do 2001.g. Vojska Jugoslavije (VJ) je u Crnoj Gori držala 14.000 trupa i 1.000 članova vojne policije³⁴, što predstavlja smanjenje od 9.000 u poređenju sa prisustvom Vojske Jugoslavije u Crnoj Gori krajem konflikta na Kosovu.³⁵ Imajući u vidu tekuće smanjenje Vojske Državne zajednice i činjenicu da je prisustvo trupa Vojske Jugoslavije procijenjeno na oko 12.000³⁶, ovdje koristimo taj broj da utvrdimo veličinu zaliha lakog oružja Vojske Državne zajednice. Prethodno istraživanje je pokazalo da su trupe Vojske Jugoslavije bile među najteže naoružanim u svijetu, sa u prosjeku 4,5 oružja po vojniku.³⁷ S druge strane, s obzirom na trenutnu reorganizaciju i modernizaciju,

²⁸ SEESAC -ova baza podataka o uništenju lakog oružja (www.seesac.org).

²⁹ SEESAC-ova baza podataka o predaji lakog oružja (www.seesac.org).

³⁰ SEESAC-ova baza podataka o uništenju lakog oružja (www.seesac.org).

³¹ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Veskom Garčevićem, pomoćnikom Ministra spoljnih poslova, Podgorica, 29.oktobar, 2003.

³² Izvor: IISS (Međunarodni institut za strateške studije), 2003.

³³ Izvor: Jane's Defence Weekly, 2003.

³⁴ Izvor: Jane's Intelligence Digest, 2000, 2001.

³⁵ Izvor: Jane's Defence weekly, 1999.

³⁶ Ibid.

³⁷ Izvor: Istraživanje o lakom oružju, 2001, str. 75-77.

moguće je da se ovaj množilac svodi na međunarodne standarde i on bi, na bazi kanadskog primjera, mogao biti 2,25 oružja po vojniku.³⁸ Koristeći 2,25 i 4,5 kao niži odnosno viši množilac, možemo zaključiti da Vojska Državne zajednice ima između 27.000 i 54.000 lakog oružja u Crnoj Gori.

2.4. Transfer lakog oružja u Crnoj Gori

Legalni transferi

Izgleda da je obim legalne trgovine lakim oružjem u Crnoj Gori relativno skroman. Zvaničnici Carine i MUP-a tvrde da je izvoz oružja iz Crne Gore zanemarljiv.³⁹ Međutim, ovo je teško provjeriti, jer od 2000.godine Srbija i Crna Gora nisu prijavile u bazu podataka COMTRADE -a Ujedinjenih Nacija nikakav izvoz ili uvoz lakog oružja.

Što se tiče uvoza, Carina je obezbijedila listu uvoza lakog oružja u Crnu Goru za 2003.g. Vrijednost legalnog uvoza takođe je relativno mala, sa oko 560.000 EUR vrijednosti lakog oružja i municije koje je uvezeno u Crnu Goru od januara do oktobra 2003.g.⁴⁰ Najveća isporuka obuhvata 771 Glockov pištolj koje je uvezao MUP za ukupnu vrijednost od oko 300.000 EUR. Preostali dio obuhvata municiju, pištolje, revolvare i puške uvezene od strane nekolicine ovlašćenih firmi koje onda preprodaju oružje ovlašćenim radnjama za prodaju oružja.⁴¹

Ilegalna trgovina

Zbog njene geografske pozicije, u Crnoj Gori je dokumentovano nekoliko slučajeva krijumčarenja oružja na Balkanu. Jedan od najozloglašnijih primjera do danas odnosi se na navodnu prodaju 2002.godine tehnologije krstarećih raketa i druge teške opreme Iraku od strane zvaničnika bivše Jugoslovenske Armije i državne firme Jugoimport, mada je za ovu zemlju Savjet Bezbjednosti Ujedinjenih Nacija uveo embargo na isporuku oružja. Ovo oružje je otpremljeno iz crnogorske luke Bar, sa tranzitom kroz Siriju prije isporuke Iraku.⁴² Što se tiče lakog oružja, Crna Gora se često navodi u medijima kao važna tačka pretovara oružja prokrijumčarenog iz Srbije za Srednji Istok⁴³, iz Rusije za Libiju⁴⁴, sa Balkana u Zapadnu Evropu⁴⁵, ali i kao regionalna tranzitna tačka između Bosne i Kosova.⁴⁶

Međutim, u periodu poslije Miloševića, izgleda da vlada jaka podudarnost mišljenja između međunarodnih institucija⁴⁷ i crnogorskih zvaničnika da pogranična ilegalna trgovina lakim oružjem postaje zanemarljiva u Crnoj Gori i u regionu u cjelini. Ukupan broj oružja koje je oduzela crnogorska policija neprekidno opada od 1.841 u godini 1998. na 738 u 2003.g.⁴⁸ Crnogorska pogranična policija i carina izvještavaju da su u periodu od januara do oktobra 2003.g. imali samo četiri veće zapljene lakog oružja na granici.⁴⁹ Ovakvi slučajevi obuhvataju ili malu

³⁸ Ibid, str. 74.

³⁹ Razgovori Istraživačkog tima o lakom oružju sa Mićom Orlandićem, zamjenikom Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, 28.oktobar, 2003, i Draganom Nikolićem, Uprava Carina Crne Gore, Podgorica, 28.oktobar, 2003.

⁴⁰ Podatke dao Dragan Nikolić, Uprava Carina Crne Gore, Podgorica, 28.oktobar, 2003.

⁴¹ Firme, koje su uvezile lako oružje od januara do oktobra, 2003. : Boom Company (Podgorica), Kuljača Company (Budva), Idea (Podgorica), Una (Tivat), Bratogost SD (Nikšić) i Jugoimport Montenegro (Podgorica).

⁴² Međunarodna krizna grupa (ICG), *Naoružavanje Sadama: Jugoslovenski kupac*, Izvještaj o Balkanu br. 136, 03.decembra, 2002.g.

⁴³ Izvor: *Podgorica Dan*, 2002.

⁴⁴ Izvor: *Zagreb Nacional*, 2001.

⁴⁵ Izvori: *Zagreb Focus*, 2000 i *Tirana Gazeta Shqiptare*, 1999.

⁴⁶ Izvori: *Sarajevo BH Press*, 2001, i *European Stars and Stripes*, 2001.

⁴⁷ Telefonski razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Paulom Acda, Carina UNMIK-a, 26.septembar, 2003.

⁴⁸ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Rajom Ljumovićem, savetnikom Zamenika Ministra unutrašnjih poslova Crne Gore, 1. jun 2004.

⁴⁹ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Milanom Paunovićem, pogranična policija Crne Gore, 16.oktobra 2003.g. Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Jolom Čavlovićem, predsjednikom privatne firme za obezbjeđenje "Fast Worker", Podgorica, 25.oktobar, 2003.g.

količinu pištolja (pet-šest) i/ili municije (od 2.000 do 7.000 punjenja) koja se švercuje iz Albanije u Bosnu preko Kosova i Crne Gore.⁵⁰

Ovaj trend dobija potvrdu i u novinskim izvještajima, kada su Vijesti izvjestile o samo tri slučaja šverca lakog oružja od januara do novembra 2003.g., i to municije i pištolja.⁵¹ Dva od ova tri slučaja pokušaja šverca desila su se na granici sa Bosnom u opštini Pljevlja, a posljednji u opštini Ulcinj blizu albanske granice. U sva tri slučaja, mali broj oružja i municije je prokrijumčaren u Crnu Goru. Međutim, važno je napomenuti da od oktobra 2003.g. crnogorski organi kontrolišu samo obalu, granicu sa Kosovom i dio albanske granice. Vojska Državne zajednice još uvijek kontroliše veliki dio granice, (BiH, Srbija i veći dio albanske granice), ali se planira da postepeno ustupa kontrolu granice crnogorskim vlastima.

Drugi dobar pokazatelj stanja crnog tržišta vatrenog oružja su njegove ulične cijene, koje su od pomoći pri standardnoj ekonomskoj analizi ponude i potražnje. Istraživačkom timu o lakom oružju je rečeno da se nelegalni pištolji mogu dobiti po cijeni od 300 - 500 EUR u Podgorici, a AK-47 za samo 100 EUR.⁵² Ove niske crno-berzanske cijene, (radi poređenja, ovlašćene radnje za prodaju oružja prodaju novo ručno vatreno oružje za 750-1250 EUR, puške za oko 2.500 EUR⁵³), ukazuju na to da je ponuda nelegalnog oružja veća od potražnje.

Ovakve cijene obično potvrđuju da je domaće tržište nelegalnog lakog oružja zasićeno. Ovaj nalaz predstavlja iznenađenje jer nesigurnost izgleda da i dalje traje sudeći po stopi krivičnih djela, (vidjeti Istraživanja o utjecaju lakog oružja - poglavlje koje se odnosi na kriminal) i zapažanjima (vidjeti poglavlje Istraživanje zapažanja o lakom oružju), što bi trebalo povećati potražnju nelegalnog oružja. Slično tome, a u skladu gore navedenog, ilegalna trgovina na granici je rijetka i policija sve više primjenjuje oštre mjere protiv nelegalnog posjedovanja,⁵⁴ što bi trebalo ograničiti ponudu ilegalnog oružja. Ovi kontradiktorni nalazi bi u stvari mogli da potvrde gore izvedene zaključke o civilnom posjedovanju, tj. da je stepen posjedovanja vatrenog oružja toliko već velik da nesigurnost ne povlači za sobom i visoku potražnju za oružjem: većina ljudi ga već ima. Drugim riječima, pošto je crno tržište lakog oružja zasićeno velikim brojem tog oružja koje se već nalazi u zemlji, onda nema ni potrebe da se ilegalno unosi dodatno vatreno oružje u Crnu Goru.

⁵⁰ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Milanom Paunovićem, pogranična policija Crne Gore, 16.oktobar, 2003.g.

⁵¹ Pajević, 2003.

⁵² Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Jolom Čavlovićem, predsjednikom privatne firme za obezbjeđenje 'Fast Worker', Podgorica, 25.oktobar, 2003.

⁵³ Posjeta Istraživačkog tima o lakom oružju radnji za prodaju oružja 'Beretta', Podgorica, 25.oktobar, 2003.

⁵⁴ *Vijesti* su javile o nekoliko incidenata pucnjave za vrijeme slavlja, u oktobru 2003.g. kada su počinitelji uhapšeni od strane policije, uključujući članove Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministra za manjinska prava (Pajević, 2003).

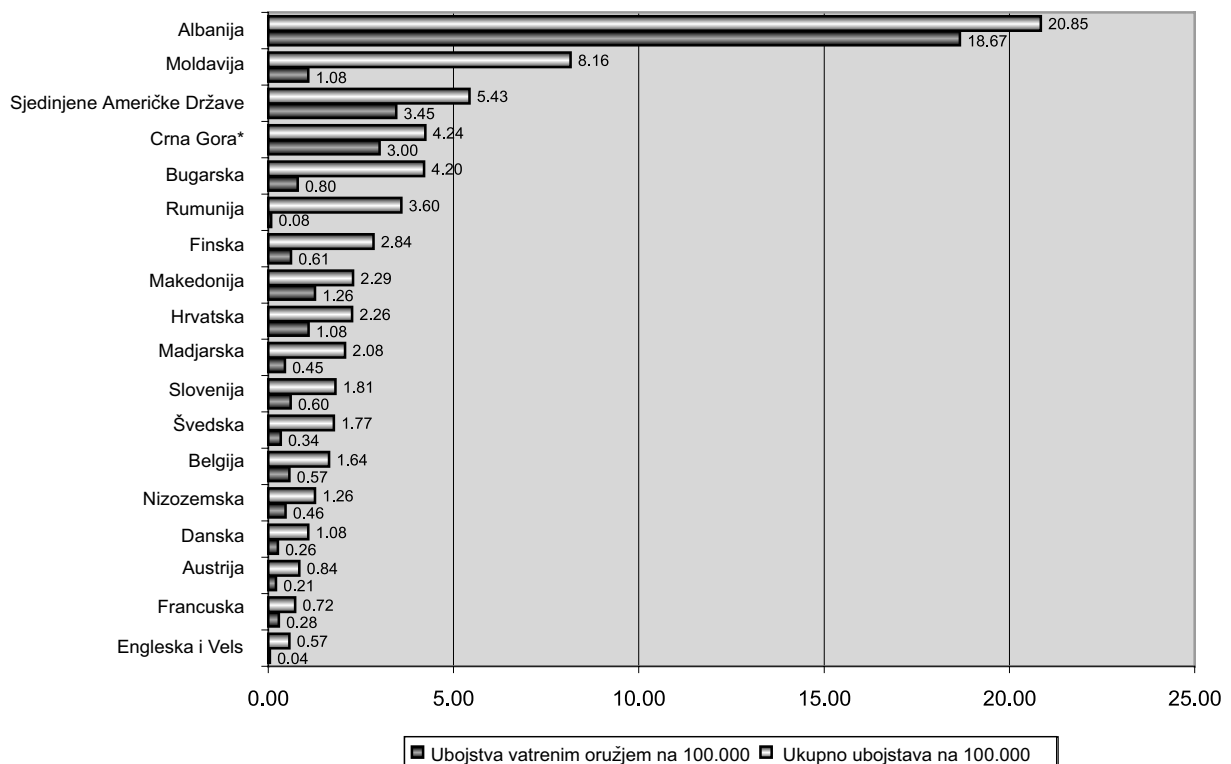

3 Istraživanje o uticaju lakog oružja

Istraživanje o distribuciji lakog oružja je otkrilo da je veliki broj registrovanog i neregistrovanog lakog oružja u rukama građana. Ovo poglavlje baca svjetlo na stepen zloupotrebe lakog oružja, tj. koja primjena lakog oružja predstavlja problem. Ove zloupotrebe obuhvataju upotrebu lakog oružja u nasilnim krivičnim djelima, kao što su ubistva, fizički napadi i kidnapovanja, u nenasilnim krivičnim djelima povezanim sa lakim oružjem, kao što su krijumčarenje i pucnjava za vrijeme slavlja. I na kraju, ovo poglavlje daje pregled stepena zdravstvene štete nastale usljed povreda lakim oružjem.

3.1 Upotreba lakog oružja u nasilnim krivičnim djelima

Čini se da je u Crnoj Gori stopa nasilnih krivičnih djela relativno visoka i za region i u poređenju sa zapadnim zemljama. Grafikon 3 pokazuje, iz međunarodne perspektive, stopu ubistava u Crnoj Gori koja jeste relativno visoka mada ne suviše. Uočava se jedna važna odlika da se većina ubistava vrši vatrenim oružjem, a ta činjenica sugeriše da je lako oružje veoma dostupno populacionim grupama koje su izvrgnute riziku izvršenja nasilnog zločina, kao što su mladi ljudi. Vijesti potvrđuju ovaj obrazac, pošto je 85% ubistava, (17 od 20) o kojima je izvještavao crnogorski dnevnik od januara do novembra 2003.g., izvršeno lakim oružjem.⁵⁵

Grafikon 3: Stopa ubistava (ukupna i od vatrene oružja) u Crnoj Gori i odabranim zemljama

Napomena: Svi brožani podaci, osim za Crnu Goru, uzeti su iz baze podataka o smrtnim slučajevima uzrokovanim vatrenim oružjem izvještaja istraživanja o lakom oružju).⁵⁶

Napomena: Ukupna stopa ubistava za Crnu Goru uzeta je iz OSCE izvještaja iz 2001.g. i odražava situaciju u zemlji 2001.godine.

Napomena: Podatke o stopi ubistava u Crnoj Gori izvršenih vatrenim oružjem, Istraživački tim o lakom oružju dobio je od Mića Orlandića, zamjenika Ministra unutrašnjih poslova.⁵⁷

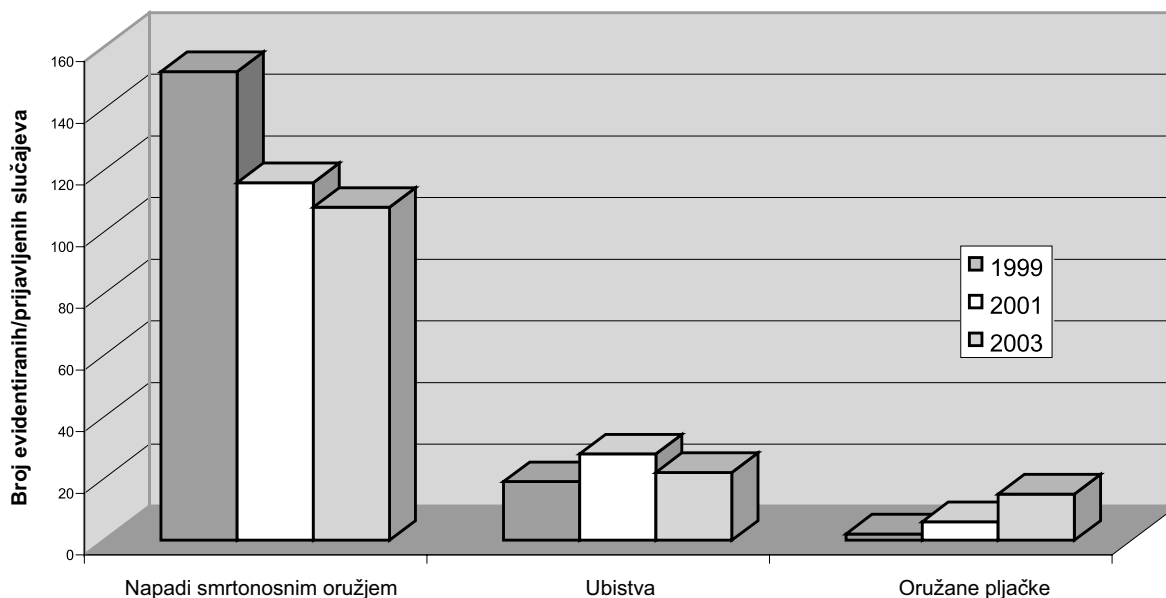
⁵⁵ Pajević, 2003.

⁵⁶ Originalni izvori se mogu dobiti na zahtjev.

⁵⁷ Razgovor sa Istraživačkim timom o lakom oružju, Podgorica, 28.oktobar, 2003.

Kao što je prikazano na grafikonu 4, nivo nasilnih krivičnih djela je fluktuirao na različite načine od 1999.g. Dok su se fizički napadi, izvršeni oružjem, neznatno smanjili od 1999.g., dotle je broj ubistava ostao nepromijenjen, a broj oružanih pljački se rapidno povećao, mada ovo posljednje ostaje na relativno niskom nivou. Prema tome, pretpostavlja se da je, generalno, nivo nasilnih krivičnih djela ostao manje ili više nepromijenjen od 1999.g.

Grafikon 4: Nasilna krivična djela u Crnoj Gori, 1999-2003⁵⁸

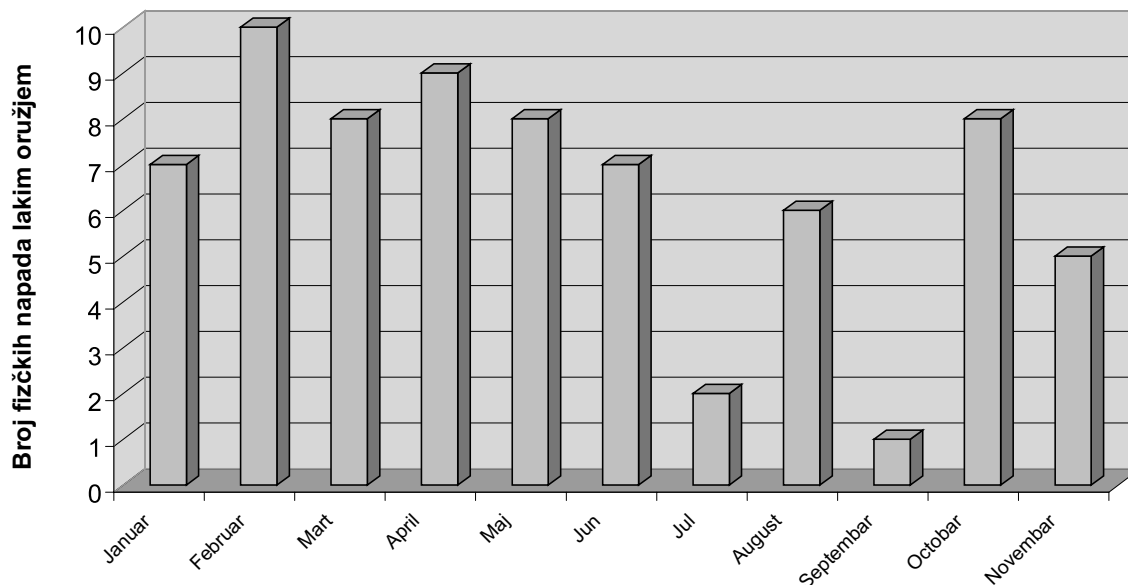
Mada su *Vijesti* objavile deset slučajeva oružane pljačke i dva slučaja kidnapovanja uz prijetnju vatrenim oružjem, fizički napadi u 2003.g. ostaju kao najistaknutija vrsta krivičnih djela izvršena lakim oružjem, sa preko sedamdeset slučajeva upotrebe lakog oružja (što predstavlja 72% svih prijavljenih fizičkih napada). Kao rezultat toga, u nastavku se navodi prvenstveno diskusija o upotrebi lakog oružja pri fizičkim napadima.

Grafikon 5 prikazuje učestalost fizičkih napada lakim oružjem⁵⁹ po mjesecima za 2003.g. U drugim seoskim okruženjima krivična djela izvršena lakim oružjem odražavaju sezonska kretanja, sa većom stopom krivičnih djela tokom sezone žetve (vidjeti sezonska kretanja krivičnih djela u Gruziji, na primjer, u Demetriou, 2002, str. 47). To očito nije slučaj sa Crnom Gorom, gdje se većina pucnjave dešava među grupama mladih ljudi tokom kafanskih ili uličnih tuča. Potvrda ovoga se vidi na grafikonu 6, koja pokazuje da se većina fizičkih napada lakim oružjem dešava između 18:00 časova i ponoći. Raspoloživi podaci takođe pokazuju da su oružani fizički napadi, koji se dešavaju uveče, opasniji i nasilniji od onih koji se dešavaju poslije podne; mada se u oba vremenska raspona desio podjednak broj oružanih fizičkih napada 2003.g. Kod onih, koji su se desili uveče, bilo je dva puta više smrtnih ishoda nego kod onih koji su se desili popodne. Ispostavilo se da se značajan broj fizičkih napada, koji se dovode u vezu sa lakim oružjem, takođe dešava kasno noću i rano ujutru. Fizički napadi, koji se dešavaju kasno noću, često uključuju razaranje imovine eksplozivom ili granatama, a cilj su im obično kola ili kuća.⁶⁰ Zanimljiv broj oružanih fizičkih napada se dešava ujutru.

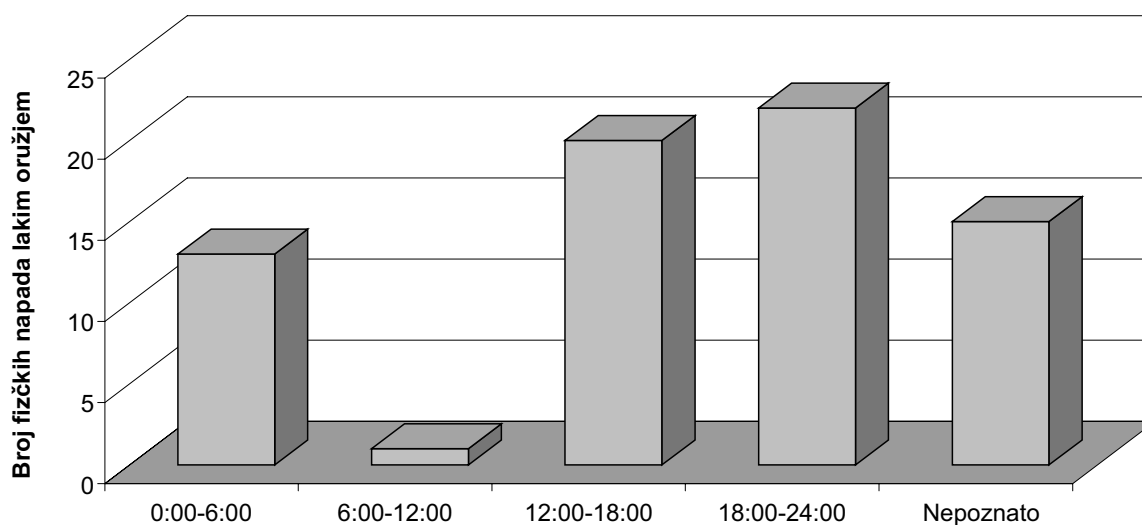
⁵⁸ Podaci za 1999. i 2001.g. uzeti iz OSCE izvještaja 2001. Brojčani podaci za 2001.g. se baziraju na podacima koji postoje za prvih 6 mjeseci te godine, što je onda pomnoženo sa dva. Prema tome, brojčani podaci za 2001.g. ne moraju odražavati sezonska kretanja kriminala, ako ga je bilo. Podaci za 2003.g. se baziraju na podacima za period od januara do novembra, uzetih od Pajevića, 2003.

⁵⁹ Fizički napadi, u koje je uključeno lako oružje, ili oružani fizički napadi, se odnose na incidente kada se namjerno pucalo lakim oružjem na drugu osobu ili imovinu, bez obzira kakav bi ishod (povreda, smrt ili ništa) mogao biti.

⁶⁰ Pajević, 2003.

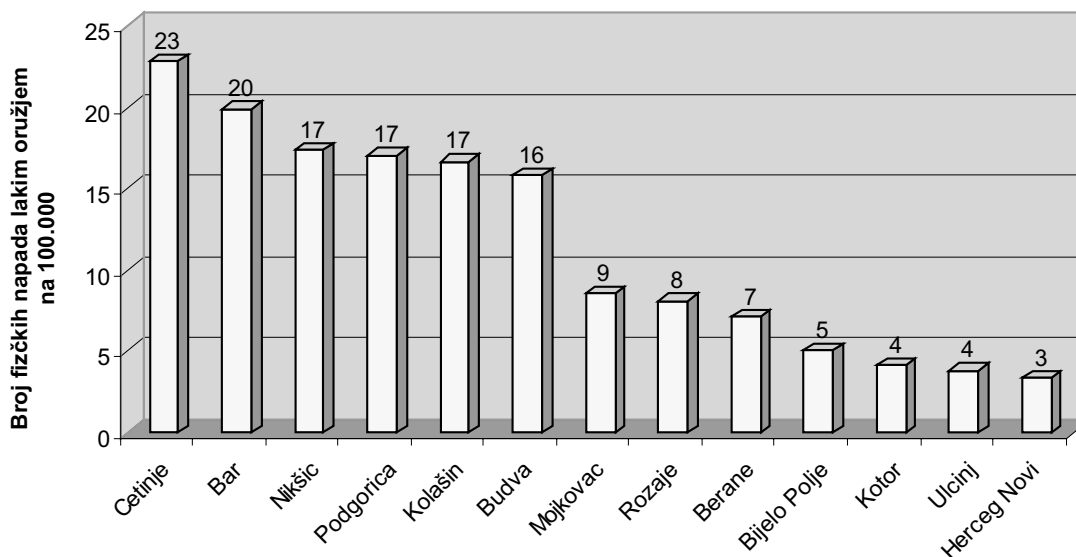

Grafikon 5: Raspored fizičkih napada lakim oružjem po mjesecima, od januara do novembra 2003

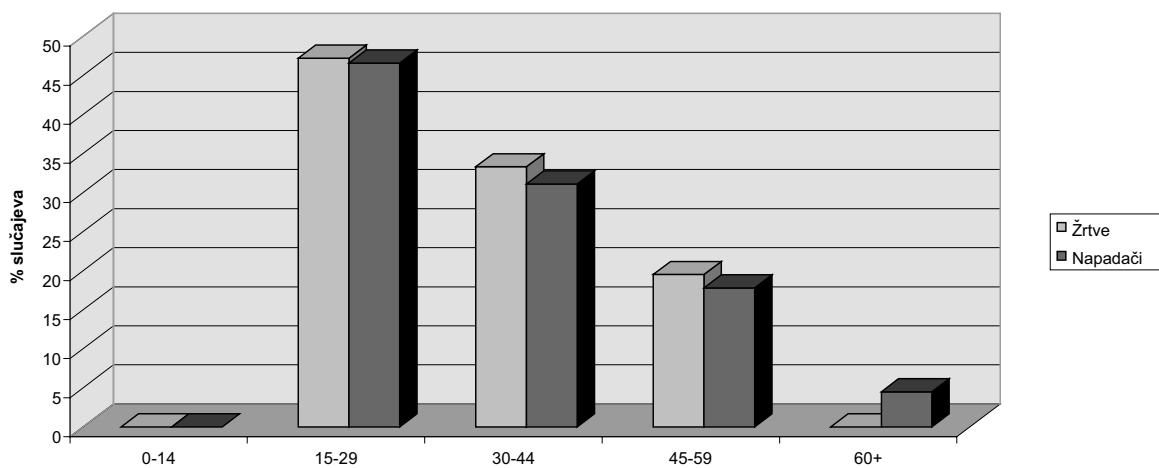
Grafikon 6: Raspored fizičkih napada lakim oružjem po dobu dana

Geografska zastupljenost fizičkih napada lakim oružjem je neravnomerna. Pokazalo se da je najveći broj oružanih fizičkih napada na 100.000 stanovnika u opštinama Cetinje, Bar, Nikšić, Podgorica, Kolašin i Budva, gdje je stopa oružanih fizičkih napada bila veća od 16 na 100.000 u 2003.godini (vidjeti sliku 7). Ove visoke stope oružanih fizičkih napada u najslabije naseljenim opštinama, kao što su Cetinje, Kolašin i Budva, (gdje sve imaju manje od 22.000 stanovnika), posebno su značajne jer su u suprotnosti sa pretpostavkom da su stope krivičnih djela obično veće u većim urbanim centrima.

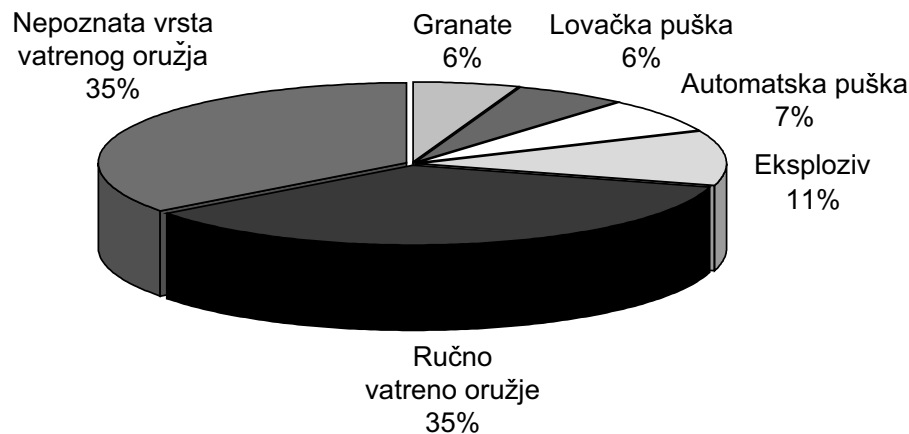
Grafikon 7: Stopa oružanih fizičkih napada na 100.000 po opštini

Dok su preko 99% i žrtava i napadača oružanih fizičkih napada u 2003.g. bili muškarci, starosna struktura je ujednačenija, mada se mladi mogu smatrati populacionom grupom koja je u najvećem riziku da izvrši oružane fizičke napade i da budu njihove žrtve, (prema grafikonu 8, preko 45% žrtava i napadača su imali između 15 i 29 godina). Više od 30% i napadača i žrtava imalo je između 30. i 44. godine, dok ih je između 15 i 20% bilo između 45 i 59 godina. Vrijedno je napomenuti da su nekoliko fizičkih napada izvršili muškarci od preko 60 godina. Jedan takav slučaj tiče se jednog 66-godišnjaka koji je u toku svađe bacio granatu na svog brata i time ranio osam ljudi.

Grafikon 8: Starosna struktura žrtava i počinitelja fizičkih napada lakim oružjem

Pokazalo se da je ručno vatreno oružje, konkretnije pištolji, glavno oružje koje se koristi pri fizičkom napadu, jer se ova vrsta oružja pojavljuje u barem 35% fizičkih napada koji su se desili 2003.godine (vidjeti sliku 9). Takođe je važno napomenuti da, mada su mnogi fizički napadi izvršeni neregistrovanim oružjem, u nekim slučajevima se koristilo i registrovano ručno vatreno oružje. Druge vrste lakog oružja koje se obično koriste pri fizičkim napadima obuhvataju eksplozive, automatske puške, lovačke puške i granate.

Grafikon 9: Vrste lakog oružja koje se koristi pri fizičkim napadima

3.2 Lako oružje i nenasilna krivična djela

Lako oružje je takođe zastupljeno u takozvanom 'sitnim krivičnim djelima', opšte definisanim kao oružje u ilegalnom posjedu i ilegalnoj upotrebi. U pogledu ilegalnog posjedovanja, statistika varira od izvora do izvora. Krivično pravni izvori tvrde da otprilike 3.000 do 4.000 takvih slučajeva ode na sud,⁶¹ godišnje, dok je broj koji daje MUP 1.000 - 1.800.⁶² OSCE je objavila brojku između 82 i 147 godišnjih slučajeva ilegalnog posjedovanja između 1999. i 2001. godine.⁶³ Od januara do novembra, 2003.g. Vijesti su izvijestile o sedam slučajeva ilegalnog posjedovanja različitih vrsta oružja kao što su pištolji, municija, automatske puške i bazuke.

Što se tiče ilegalnog korištenja, pucanje iz vatrenog oružja tokom proslava (rođenja, rođendana, svadbi, zvaničnih praznika kao što je Božić) se navodi kao opšta praksa u Crnoj Gori. Mada štampa sistematski ne izvještava o pucnjavi za vrijeme proslava, Vijesti su objavile devet incidenata u koje su bili umiješani državni službenici, u septembru i oktobru, 2003.g.⁶⁴ U sedam slučajeva su bili umiješani policajci, dok su u drugom slučaju vlasti na nekoliko sati uhapsili Ministra za zaštitu manjinskih prava jer je pucao iz oružja za vrijeme jedne proslave. Upotreba vatrenog oružja za vrijeme proslava može imati dramatične posljedice, jer zalutali meci mogu pogoditi nenamjeravani cilj (npr. 2. septembra, 2003.g. zalutali metak je teško ranio devetogodišnju djevojčicu).⁶⁵

⁶¹ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Nadjom Bječković, okružnim sudijom za krivična djela, Podgorica, 17.oktobar, 2003.

⁶² Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Mićom Orlandićem, zamjenikom Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, 28.oktobar, 2003.

⁶³ OSCE Izvještaj 2001, str. 116.

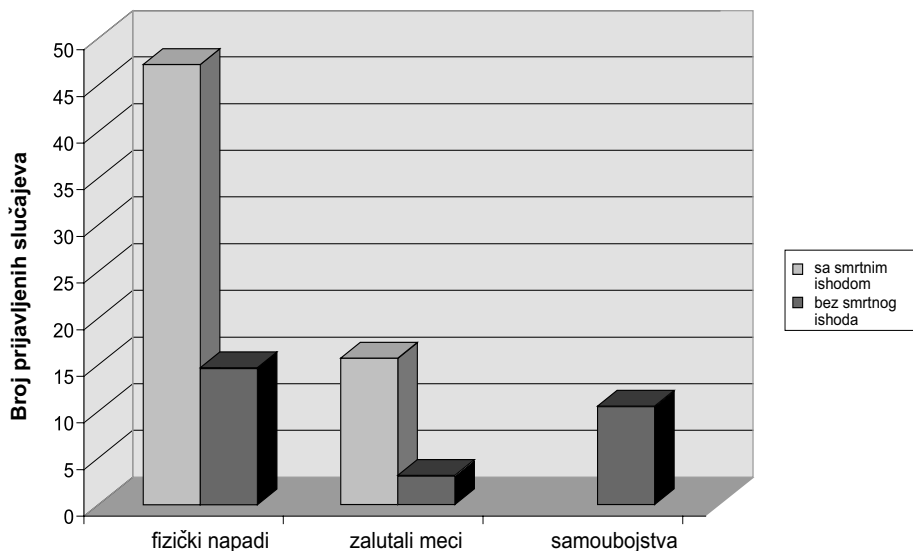
⁶⁴ Pajević, 2003.

⁶⁵ Pajević, 2003.

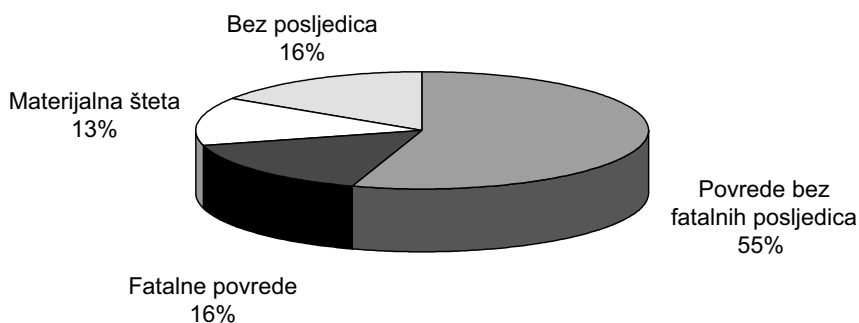
3.3 Uticaj na zdravlje ljudi

Zloupotreba lakog oružja zadaje značajan zdravstveni problem crnogorskom stanovništvu. Na osnovu opsežnog pregleda štampe za period od januara do novembra 2003.g., utvrdilo se da je 88 Crnogoraca ranjeno lakim oružjem, gdje je 27 od ovih povreda na kraju dovelo do smrti žrtve. Radi poređenja, samo je 3 od 25 povređenih nožem umrlo usljed povreda. Polni bilans žrtava zloupotrebe lakog oružja naginje prema muškarcima, koji su odgovorni za više od tri četvrtine ubijenih i 90% ranjenih lakim oružjem.

Grafikon 10: Povrede lakim oružjem do kojih je došlo slučajno, januar - novembar 2003

Kako je prikazano na grafikonu 10, upotreba lakog oružja u kriminalnim fizičkim napadima nameće najveći teret na zdravlje Crne Gore. Kada ne izazovu smrt, uzrokuju ozbiljne povrede a zalutali meci rizikuju da pogode posmatrača. U periodu od januara do novembra 2003.g. fizički napadi lakim oružjem prouzrokovali su 45 povreda i 14 smrtnih slučajeva (vidjeti sliku 11). Tokom istog perioda, 15 ljudi je ranjeno, a troje drugih je ubijeno zalutalim metkom ili usljed pogrešnog rukovanja lakim oružjem. i, na kraju, Vijesti su javile da je deset ljudi izvršilo samoubistvo vatrenim oružjem.⁶⁶

Grafikon 11: Rezultat fizičkih napada lakim oružjem (u % od ukupnog broja slučajeva n=82)

⁶⁶ Treba napomenuti da broj samoubistava vatrenim oružjem, objavljen u medijima, ne mora odgovarati stvarnosti, pošto novine obično poklanjaju manje pažnje samoubistvima nego ubistvima. U stvari, stopa ubistava vatrenim oružjem, izvedena iz pregleda štampe, podudara se sa podacima koje je dao MUP.

4 Istraživanje zapažanja o lakom oružju

Da bi se procijenilo zapažanje Crnogoraca o dostupnosti i upotrebi, bezbjednosnoj sredini, o onima koji su zaduženi za bezbjednost, kao i o prošlim i budućim inicijativama o prikupljanju oružja, istraživački tim je organizovao

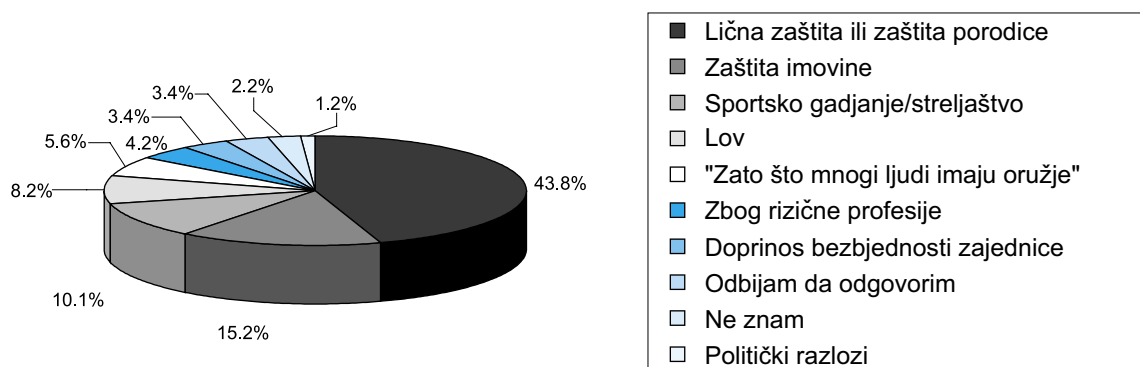
- sedam fokus grupa koje su se organizovale u sedam gradova širom Crne Gore;⁶⁷
- istraživanje domaćinstava od ukupno 1.199 lica i
- razgovore sa vladinim i nevladinim zvaničnicima, akademikima i prosječnim građanima u Podgorici.

Na osnovu svega ovoga, jasno proizilazi da je stav Crnogoraca o lakom oružju da ono predstavlja koliko tradicionalni toliko i opasni dio crnogorskog društva.

4.1 Zapažanje o dostupnosti i posjedovanju lakog oružja

Da bi neki program prikupljanja oružja uspio, vlasti moraju znati na koji način i zašto građani nabavljaju i posjeduju oružje. Pri anketi o dostupnosti i posjedovanju lakog oružja, ispitanici istraživanja po domaćinstvima su dali različite odgovore, od kojih su mnogi suprotni očekivanjima i kontradiktorni. Zapažanja ispitanika o ulozi koju oružje ima u društvu su bila najinteresantnija, ako ne i zbunjujuća. Uprkos činjenici da 84% svih ispitanika po domaćinstvima vjeruju da u Crnoj Gori ima suviše lakog oružja, i da 37,8% njih vjeruje da je oružje opasno, otprilike isti broj ispitanika (37,5%) priznaje da bi uzeli oružje legalno da im se ukaže prilika.

Kada su pitani o razlozima zbog kojih bi domaćinstvo ispitanika odabralo da posjeduje vatreno oružje, 43,8% ispitanika je navelo ličnu zaštitu i zaštitu porodice kao glavni razlog. Kako je to prikazano na grafikonu 12, ostali odgovori obuhvataju zaštitu imovine (15,2%), sportsko gađanje (streljaštvo) (10,1%), lov (8,2%), "zato što mnogi ljudi imaju oružje" (5,6%), zbog rizične profesije (4,2%), da doprinesu ukupnoj sigurnosti zajednice (3,4%), i na kraju, iz političkih razloga (1,2%). Preostali dio ispitanika ili nisu mogli da daju odgovor na pitanje iz kog razloga bi se odlučili da posjeduju oružje (2,2%) ili su odbili da daju odgovor (3,4%).⁶⁸

Grafikon 12: Koji je razlog da posjedujete oružje?

⁶⁷ Fokus grupe su se organizovale u Beranama, Bijelom Polju, Pljevljima, Podgorici, Nikšiću, Baru i Kotoru. Svaka grupa se sastojala od 10 članova, pet muškaraca i pet žena, što čini ukupno 70 učesnika. U svakoj grupi, učesnici su bili različitog doba, obrazovanja i zanimanja.

⁶⁸ Za slične rezultate ankete, vidjeti CEDEM "Crnogorsko javno mnijenje 2003.", Podgorica, aprila 2003.g., str. 45.

Neke od diskusija fokus grupa takođe su osvijetlile glavne motive koji stoje iza posjedovanja vatrenog oružja u Crnoj Gori. Ukupno šest različitih faktora je naznačeno kao razlozi zbog kojih se Crnogorci odlučuju da imaju oružje.

- a) postoji *zapažena kulturna tradicija* da su Crnogorci “odani oružju”, pa se zato drže običaja čuvanja oružja u kući iz generacije u generaciju. Nasuprot podataka istraživanja po domaćinstvima, koji pokazuju da pola ispitanika ne bi odabralo da posjeduju oružje legalno, čak i kad bi mogli, učesnici fokus grupa generalno se slažu da Crnogorci imaju “urođenu sklonost ka nasilju” i da je posjedovanje i upotreba oružja osnovno sredstvo ispoljavanja te sklonosti. Zatim, učesnici fokus grupa smatraju da se građani bore sa koncepcijom simbolizuje jaku tradicionalnu tradiciju i dio njihove istorije, čega se građani još uvijek nisu spremni odreći;
- b) učesnici fokus grupa misle da su *ratovi koji su se desili u susjednim zemljama* direktno doprinijeli velikoj količini oružja prisutnoj u Crnoj Gori. Oni ističu da su Crnogorci, koji su služili u Vojsci Jugoslavije, učestvovali u nekim od ovih konflikata i da su sa sobom kući u Crnu Goru donijeli ili svoje zvanično oružje ili pak oružje koje su pokupili na ratištu. Na takav način su crnogorski građani dobili dosta oružja iz drugih zemalja i pustili ga u promet u Crnoj Gori. Učesnici takođe smatraju da su ratovi u regionu takođe stvorili osjećanje “ranjivosti i straha” među stanovništvom, što je navelo mnoge pojedince da nabave oružje, legalno i nelegalno, radi lične zaštite;
- c) političke tenzije, koje su trajale u Crnoj Gori tokom posljednjih petnaest godina, su navođene kao razlog široko rasprostranjenog posjedovanja oružja. Učesnici ističu da su političke partije ranije dijelile oružje svojim pristalicama i biračima u nadi da će naoružavanjem stanovništva zaštititi te lidere i njihove interese od spoljnih prijetnji. Ovaj poseban slučaj se odnosi na naoružavanje političkih pristalica tokom perioda visoke tenzije 1997-1998.g., koja je dovela do političkog i potencijalno vojnog neodlučnog stanja između predsjednika Crne Gore, Mila Đukanovića i predsjednika bivše Jugoslavije, Slobodana Miloševića. Ovo neodlučno stanje je konačno dovelo do stanja nesigurnosti među crnogorskim građanima, što ih je ohrabrilo da prime oružje koje je davala Vlada u nastojanju da se odbrane. Učesnici fokus grupa su istakli kako je ovaj slijed događaja u izvjesnom smislu bio paradoksalan, jer je država bila jedna od strana koja je odgovorna za naoružavanje stanovništva, kao i za povećan broj oružja u opticaju u Crnoj Gori, a sada joj je uloga da povрати to oružje. Mada učesnici priznaju da su sada te tenzije niže, za razliku od onih koje su bile prisutne tokom zadnje decenije, oni još uvijek nisu voljni da se odreknu oružja dok se “ne uvjere da ove tenzije više ne predstavljaju prijetnju njihovoj ličnoj sigurnosti”;⁶⁹
- d) osjećanje nesigurnosti, prisutno među stanovništvom, navelo je mnoge građane da nabave oružje radi *lične sigurnosti na poslu i kod kuće*, a velikim dijelom ova nesigurnost je izazvana *povećanim stepenom krivičnih i kriminalnih radnji prisutnih u društvu*. Mišljenje je mnogih učesnika da je posjedovanje oružja opravdano njihovom potrebom da obezbijede ličnu sigurnost u vrijeme kad državne institucije, kao što je Ministarstvo unutrašnjih poslova ili policija, ne mogu obezbijediti adekvatnu sigurnost stanovništvu. Učesnici gledaju na kriminal i porast kriminalnih aktivnosti u društvu kao na relativno novu pojavu koja je počela ranih devedesetih kao posljedica raspada tradicionalnih društvenih i moralnih vrijednosti, i koja je pokrenuta nizom nasilnih konflikata u regionu. Kako se kriminalna aktivnost u crnogorskom društvu povećava, tako će građani nastaviti da traže oružje da bi se zaštitili od unutrašnjih prijetnji;

Pucnjava na proslavi Badnje večeri ispred Kraljevske palate na Cetinju.

S. Prelević, 2003.

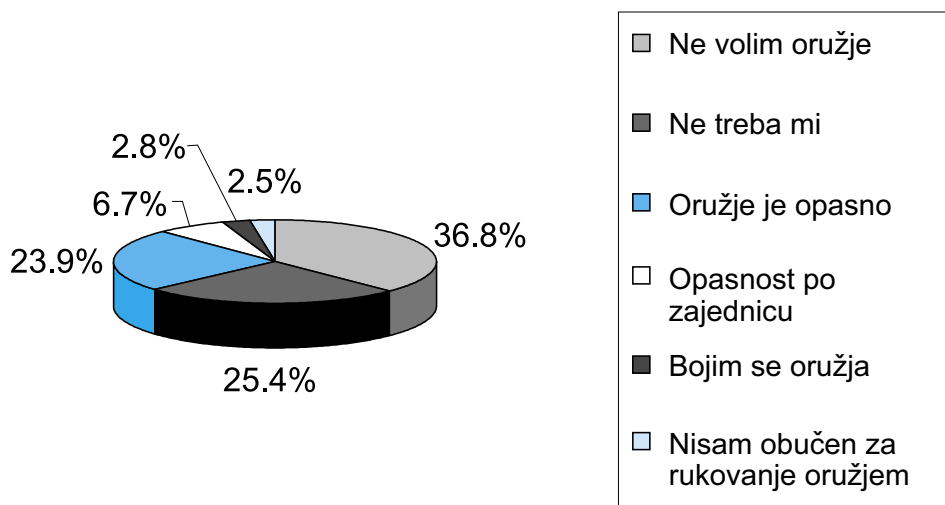
⁶⁹ Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), 2003. *Rezultati istraživanja domaćinstava*. Privremeni izvještaj, Podgorica; CEDEM, novembar.

- e) *uticaj koji su mediji imali na omladinu u Crnoj Gori.* Učesnici se boje da su vjerovanja zapadne kulture, da oružje predstavlja “statusni simbol” i da od mladih ljudi može napraviti “žestoke momke”, ohrabrile mlade ljude da nabave oružje u ranijem dobu radi sticanja statusa. U fokusnim grupama su neki učesnici istakli da ovo ponašanje posjedovanja i nošenja oružja predstavlja način da se kaže svijetu da su oni “opasni” i da se sa “njima ne treba kačiti”. Ovaj model ponašanja je relativno nov i predstavlja utjecaj koji su masmediji imali na mlađu generaciju u Crnoj Gori; i
- f) *krajnji razlog za nabavku oružja je za one koji su motivisani primamljivim profitom od trgovine oružjem u Crnoj Gori.* Učesnici iz područja Pljevalja, pograničnog područja, posebno podržavaju ovakvu motivaciju. Teška ekonomska situacija doprinosi tome da su neki građani voljni da uđu u posao šverca oružja da bi preživjeli u teškim ekonomskim uslovima.

Međutim, rezultati istraživanja domaćinstava pokazuju da svi članovi društva ne bi izabrali da posjeduju vatreno oružje. Kada im je postavljeno pitanje zašto domaćinstvo ispitanika NE bi izabralo da posjeduje oružje, izdvojila su se tri jasna odgovora,

- a) domaćinstvo ne voli oružje (36.8%);
b) oružje predstavlja opasnost za porodicu u kući (tj. djecu) (23,9%) i
c) oružje ne treba domaćinstvu (25,4%).

Ostali odgovori variraju od odgovora da oružje predstavlja opasnost po zajednicu (6,7%), da se članovi domaćinstva boje oružja (2,8%), do odgovora da ispitanik nije obučen za rukovanje oružjem (2,5%). Odgovori na ova dva pitanja jasno pokazuju da, dok postoji mnoštvo razloga za posjedovanje oružja u Crnoj Gori, osnovni razlozi onih članova društva, koji su odlučili da ne posjeduju oružje, su sigurnost i nezainteresovanost za oružje.

Grafikon 13: Razlozi za neposjedovanje vatrenog oružja

Zapažanja o lakom oružju po polovima

Vrlo je iznenađujuće da su rezultati istraživanja domaćinstava pokazali malu razliku između zapažanja muškaraca i žena o količini vatrenog oružja u društvu: podjednak je broj muškaraca i žena u 84,4% društva koji vjeruju da jednostavno ima previše oružja u opticaju. Teško je objasniti ovakav nalaz. Kako se moglo i očekivati, istaknutije razlike u zapažanjima po polovima odnose se na procenat muškaraca i žena koji bi se odlučili da nabave oružje legalno ako se ukaže prilika i pojave razlozi da se to učini. Takođe postoje razlike u pogledu zapažanja o opasnosti oružja: po tom pitanju su muškarci podjednako podijeljeni, dok se žene generalno slažu da oružje prije predstavlja opasnost nego što je sredstvo za sigurnost porodice.

Bez obzira na činjenicu da se ispitanici osjećaju sigurno u svojoj neposrednoj okolini, i pored velikog broja oružja u opticaju, većina muškaraca i žena je odgovorila da imaju osjećaj da je bezbjednost u njihovom kraju, u poređenju sa 2002.g., ista ili se popravila. 42,6% muškaraca i 43% žena smatraju da je bezbjednost “ostala ista”, dok 22,6% muškaraca i 12,9% žena smatra da se bezbjednost poboljšala. Zatim, pokazalo se da i muškarci i žene smatraju da je njihova neposredna okolina ostala, u najmanju ruku, ista (51,6% muškaraca i 52% žena) ili je bezbjednija (27,4% muškaraca i 21,7% žena) od drugih područja Crne Gore.

Postoje male razlike u stanovištima muškaraca i žena u pogledu poošttravanja bezbjednosnih mjera. Ako spojimo procenete ispitanika koji su odgovorili sa “mnogo” ili “malo” na svaku opciju, rezultati su slijedeći:

- **Poošttravanje kontrole granice:** 61,57% muškaraca, 63,2% žena (“mnogo” - 38,0% muškaraca, 63,2% žena);
- **Poboljšanje sposobnosti policije:** 30,2% muškaraca, 32,1% žena (“mnogo” - 9,4% muškaraca, 11,2% žena);
- **Veća kontrola zakonskih dozvola za vatreno oružje:** 63,5% muškaraca, 60,8% žena (“mnogo” - 48,0% muškaraca, 51,1% žena);
- **Kontrola prodavaca oružja:** 61,5% muškaraca, 65,5% žena (“mnogo” - 49,5% muškaraca, 55,7% žena);
- **Oštrije kazne za ilegalno posjedovanje oružja:** 72,5% muškaraca, 75,9% žena (“mnogo” - 63,4% muškaraca, 69,7% žena);
- **Prikupljanje ilegalnog oružja:** 63,9% muškaraca, 62,7% žena (“mnogo” - 49,2% muškaraca, 51,4% žena).

Kada je postavljeno pitanje o hipotetičkoj situaciji da predstoji prikupljanje ilegalnog oružja, mada spada među najveće, 47,2% muškaraca i 41,9% žena se izjasnilo da je njihovo lično mišljenje da bi akcija bila “neuspješna”. Ovo je okvirno 14% više od 33,4% muškaraca i 27,2% žena koji su rekli da bi takva akcija bila “uspješna”. Štaviše, ispitanicima je postavljeno pitanje da li vjeruju ili ne da će ljudi, koji posjeduju oružje nezakonito, predati isto u nekoj predstojećoj akciji prikupljanja. 41,6% muškaraca i 50,1% žena je odgovorilo da je to “slabo vjerovatno”.

Vrijedi navesti još jedan muško-ženski trend u istraživanju fokus grupa. 32,8% muškaraca i 43% žena vjeruje da je posjedovanje oružja opasno za njihovu porodicu, dok je 32,8% muškaraca i samo 14,8% žena izabralo ponuđeno alternativno mišljenje - da posjedovanje oružja pomaže u zaštiti porodice. Ipak, 54,3% muškaraca i 20,2% žena bi nabavilo oružje legalnim putem ako bi se za to ukazala prilika. Samo 33,9% muškaraca u odnosu na 66,9% žena je reklo da ne bi. Ovi se rezultati slažu sa komentarima iz fokus grupa i razgovora vođenih od strane istraživačkog tima, da su muškarci tradicionalno kupci i posjednici vatrenog oružja u Crnoj Gori, dok većina žena smatra da je oružje opasno i da ga u društvu ima dosta u opticaju.

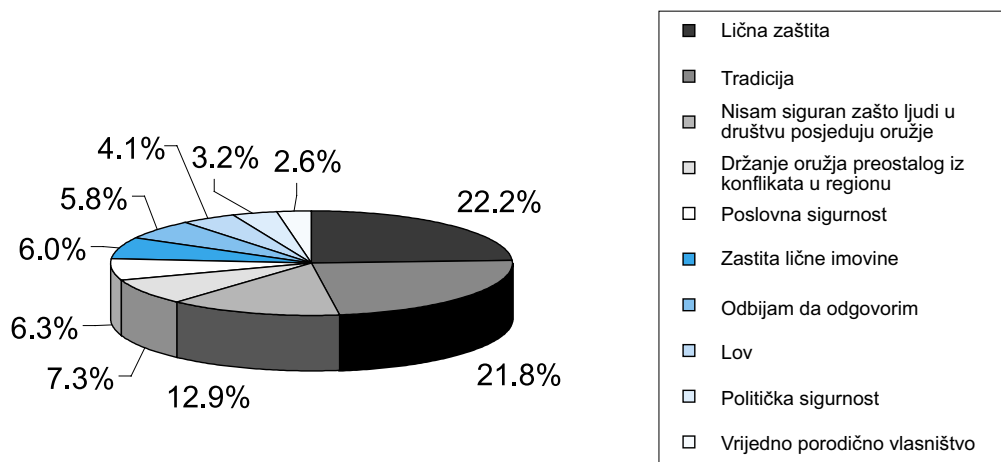
Badnje večer ispred Srpske pravoslavne crkve, januar 2003.

S. Prelević. 2003.

4.2 Zapažanja o upotrebi lakog oružja

Dok razgovori sa crnogorskim zvaničnicima i diskusije sa učesnicima fokus grupa otkrivaju tolerantan stav prema posjedovanju vatrenog oružja koje ostaje kod kuće, većina društva osuđuje nošenje oružja na javnom mjestu. Nacrt zakona o vatrenom oružju, kojim se zabranjuje javno nošenje oružja, nalazi se na reviziji od kraja 2003. g., ali još treba da izađe u zakoniku. Ovi novi zakonski propisi odražavaju želju društva da zaustavi ovu opasnu praksu nošenja oružja na javnim mjestima. Učesnici fokus grupa ističu da postoji razlika između posjedovanja vatrenog oružja kod kuće, gdje se prisustvo oružja smatra aktom odbrane lične bezbjednosti i imovine, i javnog nošenja oružja, koje se smatra agresivnim aktom koje može ugroziti sigurnost i bezbjednost drugih.

Slično tome, ispitanici istraživanja domaćinstava ukazali su na određen broj različitih uobičajenih razloga, a svi se smatraju opravdanim unutar zajednice, za ljude u njihovoj zajednici da posjeduju oružje. Lična zaštita je navedena kao osnovni razlog za posjedovanje oružja (22,2%), dok tradicija posjedovanja oružja ne zaostaje mnogo kao opravdanje (21,8%). Ostali odgovori variraju, da drže oružje koje je preostalo iz konflikata u regionu (7,3%), da trebaju oružje radi poslovne sigurnosti (6,3%), da zaštite svoju imovinu (6,0%), radi lova (4,1%), političke sigurnosti (3,2%) ili da ga drže kao vrijedno porodično vlasništvo (2,6%). 12,9% ispitanika po domaćinstvima je reklo da nisu sigurni zašto ljudi u njihovoj zajednici drže oružje, dok je drugih 5,8% ispitanika odbilo da odgovore na ovo pitanje.

Grafikon 14: Razlozi za posjedovanje vatrenog oružja

Učesnici fokus grupa prave razliku između one upotrebe oružja koja se smatra legalnom i društveno prihvatljivom, i one koja se osuđuje i smatra neprihvatljivom. Po mišljenju učesnika, specijalne prilike, kao što je rođenje sina i sportski događaji, zaslužuju pucanje iz oružja u zrak. Praznici i proslave (Božić, nova godina, svadbe i odlazak u vojsku), takođe su posebni izuzeci koji spadaju u ovu kategoriju. Štaviše, u očima društva je opravdano upotrijebiti oružje radi zaštite fizičke bezbjednosti pojedinca.

Međutim, postoji izvjestan broj akcija u kojima se koristi vatreno oružje, a neprihvatljive su od strane društva, uglavnom zbog fizičke opasnosti u koju upotreba oružja na javnim mjestima stavlja druge osobe. Upotreba automatskog oružja se smatra neprihvatljivom, kao i upotreba vatrenog oružja u sukobu između kriminalnih elemenata ili nasilnih pojedinaca. Zatim, građani žestoko osuđuju upotrebu oružja pod utjecajem droge ili alkohola.

4.3 Zapažanja o kulturi ručnog vatrenog oružja

U razgovoru sa Dr. Anđom Backović, psihologom, koja radi za Ministarstvo prosvjete, ona je izjavila da je u Crnoj Gori prisutna kultura ručnog vatrenog oružja. Dr. Backović je istakla da Crnogorci, uglavnom muškarci, racionalizuju upotrebu oružja time što se drže slike “tradicionalnog” nasljeđa posjedovanja oružja. Mada građani znaju da je, po zakonu, pogrešno da se puca u zrak radi slavlja, oni koriste svoj pojam tradicije kao štit ili opravdanje za pucanje iz vatrenog oružja da bi izrazili raznovrsne pozitivne i negativne emocije: sreću, ponos i uzbuđenje.⁷⁰

U prošlosti, prije tehnoloških kanala komunikacije koji su danas dostupni, oružje je korišteno da se prosljedi informacija u susjedna sela. Dr. Backović je istakla da je u prošlom dobu pucnjava iz oružja u zrak saopštavala rođenje sina ili udaju čerke prijateljima u susjednim selima koji tome nisu mogli prisustvovati. Ovakve pucnjave su izražavale sreću i potrebu oca da to osjećanje iskaže drugima. Međutim, u sadašnje vrijeme mobilnih telefona, SMS poruka i automobila, oružje više nije potrebno da bi se ova informacija prosljedila. Ipak, građani se drže tradicionalnog načina izražavanja emocija ili iskazivanja informacija koristeći oružje.⁷¹

Kao što je prethodno rečeno, učesnici fokus grupa su naveli “tradiciju” kao glavni razlog zašto crnogorska domaćinstva posjeduju oružje. Pod rječju tradicija, oni podrazumijevaju kulturnu strukturu, koja je kroz istoriju razvila psihološko uvjerenje da se Crnogorci tradicionalno oslanjaju na oružje u svim prilikama. U crnogorskoj kulturi, ovo oružje je smatrano moćnim simbolom ‘slobode’ i ‘nezavisnosti’ i smatrano je čovjekovim neizbježnim pratiocem u životu.⁷² Na oružje se, takođe, gleda kao na “simbol hrabrosti” i sredstvo potrebno “u bilo kojoj prilici”.⁷³ Ono se, dalje, smatra neodvojivim dijelom crnogorskog duha pa prema tome, dijelom Crne Gore koje ih čini “boljim u poređenju sa drugim narodima”.⁷⁴

Većina ispitanika u razgovorima u Crnoj Gori takođe se slažu sa ovakvom generalizacijom.⁷⁵ Mnogi vjeruju da Crna Gora zaista ima kulturu oružja zbog tradicionalne uloge koju je oružje imalo u domu i zajednici stotinama godina. Ovo zapažanje o njihovoj kulturi je definitivno faktor koji može utjecati na bilo koje napore da se građani ohrabre da dobrovoljno predaju oružje. Ako se na oružje gleda kao na element svojstven toj zajednici, biće teže ubijediti pojedince da ga predaju. Međutim, ako se ozakoni politika koja bi razbila ove stereotipe, ljudi bi mogli prestati da se grčevito drže shvatanja da “kuća bez oružja nije dom”.

4.4 Zapažanja o dobijanju lakog oružja

Mada ispitanici istraživanja domaćinstava vjeruju da je najčešći način dobijanja oružja u Crnoj Gori putem dobijanja odgovarajuće dozvole od Ministarstva unutrašnjih poslova i legalnom kupovinom (28,4%), učesnici fokus grupe su ukazali na četiri metoda putem kojih građani dolaze do oružja, pored onog kroz legalne kanale regulisane Ministarstvom unutrašnjih poslova.

- a) **Oružje naslijeđeno od oca ili djeda.** Ovo oružje, u stvari, može biti zastarjelo, koje više ne radi, ali ono predstavlja starostavnu tradiciju u Crnoj Gori: predaja porodičnog oružja od jedne generacije sljedećoj po muškoj liniji.

⁷⁰ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Dr. Anjom Backovic, Ministarstvo prosvjete, Podgorica, Crna Gora, oktobar, 2003.

⁷¹ Ibid.

⁷² Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), 2003. *Rezultati istraživanja domaćinstava*, Privremeni izvještaj, Podgorica; CEDEM, novembar.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa zvaničnicima Ministarstva unutrašnjih poslova, Predsedničkog Kabineta, Ministarstva spoljnih poslova i predstavnicima UNDP, OSCE, Ženskog lobija Crne Gore, privatnih firmi za obezbjeđenje i prosječnim građanima. Podgorica, juli i oktobar, 2003.

- b) **Kupovina oružja na crnom tržištu.** Kao što je bilo govora u fokus grupama, ovo se smatra vrlo uobičajenim načinom nabavke oružja. Ovo je potvrđeno pri istraživanju domaćinstava, jer se crno tržište navodilo kao drugi najčešći izvor vatrenog oružja (25,9% ispitanika). Učesnici kažu da u praksi, čim neka osoba razglasi da je zainteresirana za kupovinu oružja sa crnog tržišta, ne prođe ni nekoliko dana - ili čak sati - a da diler oružja ne pronađe zainteresiranu stranu i lati se izvršenja transakcije.
- c) **Donošenje oružja kući sa ratišta.** Ovaj metod nabavke oružja je bio najčešći kada je konflikt u susjednim zemljama bio na vrhuncu. Vojnici u armiji, koji su učestvovali u ratnim operacijama, često su donosili kući "ogromne količine oružja" bez ikakvog regulisanja ili nadzora nad ovim vatrenim oružjem. Neki od ovih bivših vojnika su zadržali oružje, dok su ga drugi prodali radi ostvarenja dobiti; ili
- d) **Dobijanje oružja od zvanične države, političke, vojne ili paravojne institucije tokom perioda visoke tenzije u društvu.** Učesnici fokus grupe su istakli da je do ovakvog izdavanja oružja, odobrenog od države, dolazilo samo u periodima tenzije sa susjednim državama, kao što je bilo političko neodlučno stanje sa Miloševićevim režimom 1998.g. Međutim, oni se svi slažu da mnogo oružja, koje i dalje cirkuliše danas u društvu, potiče iz tih zvaničnih zaliha.

4.5 Mišljenje pojedinaca i društva o sigurnosti građana

Ispitanici istraživanja domaćinstava izdvojili su nekoliko faktora kao najveće izvore nesigurnosti u društvu. Kriminal je na prvom mjestu sa 39,5%, odmah za njim slijedi ekonomska nesigurnost (37,7%). Ostali faktori koji čine da se građani osjećaju nesigurnim su politička nesigurnost (9,9%), nesigurni putevi (2,4%) i "ostali" uslovi (4,8%). Iznenađenje je predstavljala činjenica da, uprkos vjerovanju da je oružje široko dostupno u društvu i da predstavlja opasnost po građane, samo 5,7% ispitanika je navelo dostupnost lakog oružja kao glavni izvor nesigurnosti u Crnoj Gori. Dio razloga ove očigledne kontradiktornosti leži u tome da su Crnogorci vrlo vjerovatno svjesni prisustva oružja u društvu, ali da se obično ne susreću sa oružjem u situacijama koje predstavljaju prijetnju, kao što je pljačka ili ubistvo, već na kolektivnim okupljanjima, kao što je praznik ili svadba, gdje će njihovi susjedi pucati radi slavlja. Ova su slavlja, međutim, u prošlosti prouzrokovala mnogo slučajnih smrtnih slučajeva u Crnoj Gori i briga o ovoj, još uvijek prisutnoj pojavi, predstavlja dio pokretačke snage koja stoji iza zvanične podrške novog nacrtu zakona koji zabranjuje nošenje oružja na javnom mjestu.⁷⁶

4.6 Mišljenje pojedinaca i društva o snagama bezbjednosti

Diskusije u sedam fokus grupa su takođe podržale nalaz da je nivo povjerenja u policiju nizak kao i generalno negativan stav građana prema Ministarstvu unutrašnjih poslova. Neka od mišljenja učesnika su da je policija pristrasna, da se ponaša grubo i neprofesionalno, da često koristi politiku nepotizma (rodbinskog protekcionizma) i da se često koristi kao "represivni instrument države" koji striktno slijedi politiku partije na vlasti.

Dodatni razlog zašto građani nemaju povjerenja u policiju je i njihova akcija 1997-1998.g., kada su, kao i njihovi protivnici, aktivno naoružali svoje odabrane političke pristalice. Učesnici smatraju da je učestvovanje policije u naoružavanju stanovništva u to vrijeme i u sadašnjim vladinim akcijama prikupljanja ilegalnog oružja u društvu, u suprotnosti jedno s drugim. Ovo predstavlja glavni izvor nepovjerenja građana u policiju.

Podaci, sakupljeni pri istraživanju domaćinstava, potvrđuju osjećanje nepovjerenja od strane cjelokupnog stanovništva. Mada je većina ispitanika izjavila da bi se obratili policiji u slučaju pljačke (72,6%) ili prijetnji (63,9%), te da vjeruju da policija treba biti glavna institucija odgovorna za bezbjednost (74,8%), ovi brojevi podaci su u suštini jako niski u poređenju sa susjedima Crne Gore, kao što je Kosovo i Makedonija, nalaz koji služi samo da potvrdi nedostatak povjerenja u policiju.⁷⁷ Zatim, alternativni odgovori na ovo pitanje obuhvatali su obraćanje rođacima, prijateljima i susjedima za pomoć (7,6% u slučajevima pljačke i 6,9% u slučajevima prijetnji), privatnim

⁷⁶ Pajević, 2003.

⁷⁷ Za dalje informacije o zapažanjima o sigurnosti u Republici Makedoniji i na Kosovu, pogledati Anna Khakee i Nicolas Florquin, *Kosovo i oružje*, 2003, Ženeva: Istraživanja o lakom oružju i UNDP, jun. I Suzette Grillot, Shelly Stoneman, Hans Risser i Wolf Christian-Paes, *Istraživanje o lakom oružju u Makedoniji*, 2004. Specijalni izvještaj, Ženeva i Beograd: Istraživanje o lakom oružju i SEESAC.

kompanijama za obezbjeđenje (1,2% odnosno 3,7%) i glavi porodice (2,1% i 3,1%). Ovi odgovori pokazuju da su građani označili alternativne izvore bezbjednosti kojima bi se obratili umjesto policiji, zbog prethodno pomenutog osjećaja nepovjerenja i nesigurnosti.

Zbog ovih duboko ukorijenjenih mišljenja, policiji bi moglo biti teško da povрати povjerenje među stanovništvom. Odgovori na drugo pitanje pri istraživanju domaćinstava, koje je od ispitanika tražilo da se izjasne o tome koliko će razne mjere povećati stepen bezbjednosti u Crnoj Gori, ukazali su na to da većina ispitanika vjeruje da poboljšanje sposobnosti policije “ne mijenja stvar” (21,9%), dok drugi ispitanici misle da “e to promijeniti “mnogo” na stvari (10,3%), “u izvjesnoj mjeri” promijeniti situaciju (20,9%) ili će situaciju učiniti “gorom” (12,5%). Postaje jasno da policiji predstoji dug put ka ponovnom izgrađivanju odnosa sa građanstvom i sticanju povjerenja u to da će oni biti prioritetni izvor bezbjednosti za stanovništvo. Osim toga, postaje jasno da policija ne uliva građanstvu odgovarajući nivo poverenja i vere da bi uspešno upravljala predajom lakog oružja bez saradnje neutralnih strana, kao što su društveni lideri ili članovi međunarodne zajednice.

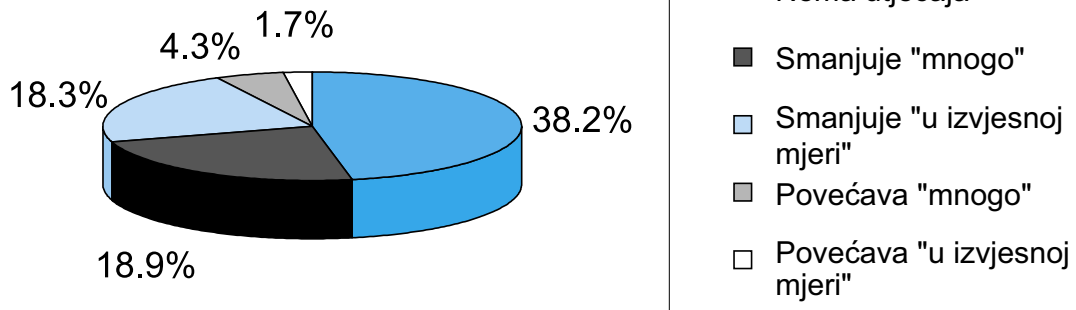
4.7 Zapažanja pojedinaca i društva o uticaju lakog oružja na društvo

Rezultati istraživanja domaćinstava ukazuju da ispitanici zapažaju da u društvu ima previše oružja (84,4%), oružja za koje se smatra da je u posjedu pretežno kriminalnih grupa (35,8%) i da kriminalne aktivnosti, izvršene od strane članova ovih grupa, predstavljaju najveći izvor nesigurnosti za građane (39,5%). Prema tome, prisustvo lakog oružja u društvu, posebno onog u rukama kriminalaca, doprinosi osjećanju nesigurnosti građana. Učesnici fokus grupa su ponovo potvrdili ova osjećanja, ali su pošli dalje u objašnjenju da se građani boje protuzakonitih aktivnosti kriminalaca i članova kriminalnih grupa, jer je u mnogima često uključeno oružje i nasilje, ali da ne mogu računati na policiju da ih zaštiti od kriminala, te da oni nabavljaju vatreno oružje kao “legitiman način lične zaštite”. Na ovaj način, oni su u isto vrijeme ugroženi od lakog oružja i doprinose njegovom velikom broju u društvu. 22,2% ispitanika istraživanja domaćinstava vjeruje da je lična zaštita glavni razlog posjedovanja vatrenog oružja, dok se zaštita lične imovine (6,0%) i zaštita društva (1,2%) rangira znatno niže po važnosti.

Aida Petrović, predstavnik Ženskog lobija Crne Gore, ponudila je dodatno objašnjenje uticaja lakog oružja na društvo. Ona je istakla kako prisustvo i legalnog i ilegalnog lakog oružja duboko utiče na život crnogorskih žena posebno, pošto su one najčešće žrtve kućnog nasilja, silovanja ili čak nedozvoljene trgovine ljudima, tri krivična djela koja često uključuju prijetnju vatrenim oružjem. Aida Petrović smatra da ovo, često nasilno ili strašno, iskustvo koje žene u Crnoj Gori imaju sa lakim oružjem, duboko utiče na njihovu percepciju sigurnosti kroz čitav njihov život.⁷⁸

Na pitanje o uticaju prisustva oružja na ekonomski razvoj i životni standard u društvu, većina ispitanika istraživanja domaćinstava nije bila ubijeđena da uopšte ima ikakav uticaj (38,2%). Međutim, 18,9% vjeruje da prisustvo oružja mnogo smanjuje razvoj i životni standard, dok 18,3% vjeruje da ‘u izvjesnoj mjeri’ umanjuje ove ekonomske faktore. Najniži je procenat onih koji vjeruju da oružje povećava životni standard i poboljšava ekonomski razvoj u društvu, u izvjesnoj mjeri (1,7%) ili mnogo (4,3%). Mada većina stanovništva ne dovodi u vezu potencijalnu prijetnju ekonomskom rastu društva i stabilnost izazvanu prisustvom lakog oružja, oko 37% građana zaista smatra da široko rasprostranjena raspoloživost lakog oružja predstavlja ne samo bezbjednosni, već i ekonomski problem.

⁷⁸ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Aidom Petrović, predstavnikom Ženskog lobija Crne Gore, Podgorica, 16. oktobar, 2003.

Grafikon 15: Uočeni utjecaj oružja na ekonomski razvoj i životni standard u društvu

4.8 Zapažanja pojedinaca, društva i države o kontroli lakog oružja

Mada neki građani smatraju da posjedovanje oružja pomaže zaštititi njihovih porodica od prijetnji (23,9%), veći dio ispitanika vjeruje da posjedovanje oružja predstavlja opasnost za njihove porodice (37,8%). Na pitanje koje bi vladine akcije pomogle povećanju sigurnosti u Crnoj Gori (rangirano po skali: 'mного', 'u izvjesnoj mjeri', 'nema razlike', 'gore', 'odbijam da odgovorim', ili 'ne znam'), ispitanici su na prvo mjesto stavili oštrije kazne za ilegalno posjedovanje oružja, i to kategoriju 'mного bi povećale sigurnost' (66,4%), zatim slijedi kontrola prodavaca oružja (52,5%), sakupljanje ilegalnog oružja (50,3%), veća kontrola zakonskih dozvola za vatreno oružje (49,5%), pooštavanje pogranične kontrole (40,5%), i, na kraju, poboljšanje sposobnosti policije (10,3%). Ovi odgovori pokazuju želju javnosti da se u društvu vrši bolja kontrola lakog oružja kombinacijom primjene oštrijih kazni za prekršioce zakona i veće pažnje posvećene ovom pitanju od strane Ministarstva unutrašnjih poslova i policije.

4.9 Zapažanja pojedinaca o interventnim strateškim opcijama kontrole lakog oružja

Tokom posljednje pokrenute inicijative za prikupljanje oružja, Ministarstvo unutrašnjih poslova i policijski organi su sakupili ukupno oko 1.770 komada oružja, 48.200 delova municije i 145 kg eksploziva, količinu koja je po mišljenju učesnika fokus grupa prilično mala. Tokom njihove diskusije, učesnici su predložili niz različitih modela za program prikupljanja oružja koji bi mogli biti djelotvorniji. Mada su neki od prijedloga kontradiktorni i mada učesnici nisu mogli da se usaglase oko najboljeg mogućeg rješenja, svi prijedlozi predstavljaju moguće opcije koje vrijede da se ispituju prije slijedećeg perioda amnestije. Dato je ukupno trinaest prijedloga:

- Potpuno anonimno vraćanje oružja.** Učesnici se slažu da građani nisu u potpunosti povjerovali u objave tokom zadnje inicijative da oni koji vrate oružje neće kasnije da se suoče sa navodnim tužbama, zato što su zapisivana i njihova imena i informacije o oružju. Kao pokazatelj ovog nepovjerenja, učesnici su ukazali na incident koji se desio oktobra 2003.g. kada je nepoznati čovjek ostavio veliku količinu eksploziva pored puta. Mada je ovaj incident ocijenjen kao opasan i potencijalno smrtonosan, učesnici vjeruju da je počinilac tako učinio jer je htio da vrati oružje a da ne snosi nikakve posljedice. Prema tome, po mišljenju mnogih učesnika, potpuna anonimnost slijedeće inicijative za predaju oružja bi potencijalno proizvela bolje rezultate i veći bi se broj lakog oružja vratio vlastima;
- Javna pohvala za one koji vrate oružje.** Ovakav stav podržava potpuno suprotnu taktiku od one pomenute u prethodnom prijedlogu. Druga, različita struja učesnika fokus grupe smatra da sve one koji žele dobrovoljno da predaju oružje treba javno pohvaliti, najbolje ispred kamera, za preduzimanje ovakvog koraka. Građani smatraju da javna pohvala za one koji učestvuju u predaji oružja predstavlja neku vrstu garancije da ti pojedinci neće kasnije trpjeti nikakve posljedice zbog ilegalnog posjedovanja;

- c) **Finansijska nadoknada za one koji vrate oružje.** Ova sugestija je jedna od najkontroverznijih. Učesnici fokus grupe su po ovom pitanju bili podijeljeni: mnogi smatraju da je ovo najbolji mogući plan jer pruža nadoknadu onima koji predaju nešto od vrijednosti, a drugi misle da je ovo najgori mogući plan iz dva razloga: Prvo, vlada bi nagradila one članove društva koji su prekršili zakon. Drugo, ovo rješenje bi stvorilo dodatno crno tržište oružja jer bi građani mogli kupiti oružje na stvarnom crnom tržištu a zatim ga prodati državi;
- d) **Pojačane kazne za prekršioce.** Skoro se svi učesnici slažu da su angažovanije reagovanje policije na zakon o oružju i pojačane kazne za prekršaj tog zakona od vitalne važnosti za smanjenje slučajeva posjedovanja ilegalnog oružja ili slučajeva nasilja;
- e) **Produžiti i preoblikovati inicijativu za predaju oružja.** Učesnici su predložili da se usvoji amnestija o oružju na permanentnoj osnovi, tako da se svi oni pojedinci, koji dobrovoljno vrate oružje, ne kazne za ilegalno posjedovanje oružja jer su ga predali. Pored ovog nekažnjavanja onih koji su djelovali primjereno, učesnici zahtijevaju od Ministarstva unutrašnjih poslova i policije da primijeni oštre mjere i da kazni osobe zatečene u posjedovanju ilegalnog oružja. Oni vjeruju da bi ove dvije mjere, usklađeno izvedene, smanjile broj oružja u društvu;
- f) **Postići politički konsenzus po ovom pitanju prije slijedeće kampanje.** Jedan dio učesnika fokus grupe vjeruje da zadnja inicijativa o predaji oružja nije bila uspješna zato što ju je podržala samo vladajuća politička partija i zato što nije dobila podršku opozicionih partija. Pošto je politička arena u Crnoj Gori polarizovana, ovi pojedinci vjeruju da bi postizanje političkog konsenzusa među relevantnim političkim partijama i drugim političkim akterima u državi, kao što su crkveni lideri, mogao biti način da se ubijede građani Crne Gore da je vraćanje neregistrovanog oružja državi u najboljem interesu svih građana;
- g) **Podstaci lidere političkih partija da kod svojih birača propagiraju predaju oružja.** Građani vjeruju da bi lideri političkih partija mogli efikasno djelovati kao zagovornici ovog pitanja i pozvati članove svojih partija, kao i građane pristalice, da učestvuju u kampanji predaje oružja koja bi dala uspješne rezultate;
- h) **Učestvovanje uglednih pojedinaca.** Učesnici su sugerisali da bi ovaj metod bio posebno efikasan u manjim selima i gradovima gdje mišljenja i izjave opštinskih lidera imaju težinu. Uključenje crkvenih lidera u ovu akciju bio je još jedan prijedlog, sugerisan u fokus grupama i u razgovorima sa zvaničnicima međunarodnih organizacija, koji bi imao za cilj da sjedini podršku ovih lokalnih lidera i upotrijebi njihov utjecaj da se pomogne njihovim opštinama da prihvate kampanju i da u njoj učestvuju;
- i) **Predaja oružja alternativnim institucijama umjesto policiji.** Mada se učesnici slažu da policija mora igrati ulogu u prikupljanju oružja, jedan dio učesnika smatra da bi visoki nivo nepovjerenja u policiju mogao odvratiti mnoge pojedince od predaje ilegalnog oružja. Dat je prijedlog da se otvori jedno alternativno mjesto za predaju, kao što je neka nevladina organizacija ili međunarodna organizacija (neko je predložio Crveni Krst), da bi se učvrstilo samopouzdanje građana koji osjećaju tjeskobu zbog eventualne osvete policije zbog kršenja zakona o oružju. Učesnici misle da je predaja oružja ne-policijskoj instituciji "sigurnija" alternativa nego da se oružje predaje direktno policajcu;
- j) **Izvršiti registraciju ilegalnog oružja istovremeno sa kampanjom.** Pružanje šanse građanima da registruju svoje trenutno neregistrovano oružje, samo ono koje je zakonski dozvoljeno, barem bi alarmiralo Ministarstvo unutrašnjih poslova na njegovo prisustvo i omogućilo mu da bliže prati broj lakog oružja koje je trenutno u posjedu građanstva. Pored toga, ovo bi omogućilo građanima da zadrže svoje oružje, koje u nekim slučajevima ima i sentimentalnu i materijalnu vrijednost za porodicu, ali na legalan način;
- k) **Informisanje javnosti o sigurnosti oružja i opasnostima od zloupotrebe.** Učesnici vjeruju da bi dugoročna kampanja, koja bi podigla svijest o negativnim posljedicama posjedovanja, nošenja i upotrebe oružja, imala pozitivan utjecaj na društvo i pomogla da se smanji visoka stepen zloupotrebe oružja i nasilja. Oni vjeruju da bi se ova kampanja trebala usredsrijediti prvenstveno na školsku djecu da bi se počele graditi dugoročne vrijednosti koje bi osuđivale oružje i nasilje, koje će trajati i u slijedećoj generaciji;
- l) **Primjena oštrih mjera protiv onih koji pucaju za vrijeme proslava.** Svi učesnici su se složili da je upotreba oružja za vrijeme proslava često pretjerana. Međutim, pucanje iz oružja je često praćeno konzumiranjem alkoholnih pića, pitanje kojim bi se takođe trebali pozabaviti policijski organi. Mada postoji nova standardna operativna procedura policajaca da posjete domaćinstvo bilo koje osobe koja priređuje slavlje, da je upozore

na kazne u slučaju nezakonitog pucanja iz oružja,⁷⁹ učesnici vjeruju da se ova procedura nije sprovodila dovoljno dosljedno. Učesnici smatraju da bi striktna kazna, za one koji priređuju zabave i one koji pucaju iz oružja, odvratile ostale da nastave sa izrugivanjem vlasti nezakonitim pucanjem iz oružja; i

- m) **Zalažanje za mjere sprovođenja akcije.** Učesnici su izjavili da bi primjena oštrih mjera protiv kriminalnih grupa od strane policije, kao i protiv pojedinačnih prekršioaca zakona o vatrenom oružju, naišla na odobravanje i izgradila povjerenje u sposobnosti policije da kontroliše ilegalnu aktivnost lakog oružja. Ove akcije bi mogle obuhvatiti 'racije sumnjivih, dobro poznatih kafića i disko klubova i kontrolu kola', ali ne i nedozvoljeni pregled privatnih kuća, pošto bi se ovo moglo smatrati represivnom državnom akcijom.⁸⁰ Uz takve mjere, vjeruje se da bi korist bila dvostruka: bila bi zaplijenjena velika količina ilegalnog lakog oružja od kriminalnih grupa, a građani bi se osjećali sigurnije i povratili bi povjerenje u policiju.

Ovih trinaest sugestija za izvršenje efikasne kampanje prikupljanja oružja i za bolju kontrolu lakog oružja u Crnoj Gori je dato tokom istraživanja sedam fokus grupa, izvršenog u oktobru 2003.g. Tokom diskusija u ovim grupama, dvije sugestije su bile žustro odbijene od strane učesnika: prva, vjeruje se da bi predaja oružja za program razvoja, unutar kojeg bi se projekat razvoja zajednice dodijelio zajednici koja preda najveću količinu oružja, bila neuspješna u Crnoj Gori; i druga, bilo koja ponuda nagrade onim pojedincima koji vrata oružje takođe se nije dopala učesnicima. Učesnici na ove taktike gledaju kao na metode iz kojih bi izvukli korist samo neki članovi zajednice, što ne bi bilo dovoljno da motiviše sve zajednice zajedno da učestvuju u ovoj inicijativi.

4.10 Sposobnost društvenih organizacija da se podigne nivo svijesti o lakom oružju

Učesnici fokus grupa su se složili da je kampanja o podizanju svijesti javnosti o lakom oružju, sprovedena od strane Ministarstva unutrašnjih poslova i mreže Akcija, zaista postigla svoje ciljeve: da se obavijesti javnost o procedurama kampanje 'Zbogom oružje', da se apeluje na građane da kontrolišu oružje radi bezbjednosti svojih porodica u nastojanju da učestvuju u inicijativi, i, na kraju, da se objave kazne koje bi se primjenjivale na prekršioce nakon prestanka kampanje. Učesnici su zaključili da je reklama, sekvenca o snu, koja je upozorila roditelje na eventualno zlo koje može zadesiti njihovu djecu od neobezbjeđenog oružja i eksploziva, bila najefikasniji element kampanje podizanja svijesti javnosti, dok su bilbordi, na kojima se reklamirala inicijativa, imali najmanji efekat, pošto se niko iz grupa nije mogao ni sjetiti njihovog sadržaja.

Seminar o lakom oružju, organizovan od strane UNDP-a za NVO-e. Petrovac - May 2003.

U cjelini, učesnici su ocijenili kampanju o svjesnosti o lakom oružju kao kampanju koja je imala vrlo 'visok intenzitet' i koja je bila stvarno 'moćna'. Međutim, oni su takođe istakli da su nezvanični kanali, kao što je širenje informacija od strane građana i podrška kampanje među njima kroz neobavezne kontakte, bili jednako važni za uspjeh kampanje o jačanju svijesti o lakom oružju.

⁷⁹ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa crnogorskim policajcem koji je tražio da ostane anonimn. Podgorica, Crna Gora, 17. oktobar, 2003.

⁸⁰ Centrar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), 2003. *Rezultati istraživanja domaćinstava*, Privremeni izvještaj, Podgorica, CEDEM, novembar.

5 Istraživanje o sposobnosti u vezi lakog oružja

Važan aspekt situacije u vezi lakog oružja u Crnoj Gori predstavlja sposobnost Vlade da bude odgovorna za legalno vatreno oružje i za njegovu kontrolu, kao i da spriječi širenje ilegalnog lakog oružja unutar zemlje. Ovdje je cilj je da se sagledaju važni zakonski propisi o lakom oružju, rezerve, pitanja evidentiranja i registracije kojima se bavi Vlada u Crnoj Gori. Takođe će se ukazati i na sposobnost odgovarajućih agencija za bezbjednost da sprovedu sigurnu, efikasnu i uspješnu kampanju predaje i uništenja oružja, municije i eksplozivnih naprava. I, na kraju, ukazuje se na sposobnost odgovarajućih lokalnih društvenih i nevladinih organizacija da podrže intervencije po pitanju lakog oružja.

5.1 Domaći zakoni o lakom oružju

Civilno posjedovanje oružja je regulisano zakonom Crne Gore o vatrenom oružju iz 1992.g., koji reguliše nabavku, čuvanje, nošenje, prijevoz, popravku i izmjenu vatrenog oružja, dijelova vatrenog oružja i municije. Takođe precizira kriterijume za izdavanje dozvola civilnim licima, kao i kazne koje se primjenjuju u slučaju povrede zakona. Građani moraju obezbijediti pojedinačnu dozvolu za svako oružje koje posjeduju, ali važeći zakon ne navodi ograničenja koliko je oružja dozvoljeno da pojedinac posjeduje. Vatreno oružje, koje je navedeno u ovom zakonu je oružje namijenjeno za lov ili sport, trofejno ili starinsko oružje. Kombinovano oružje, kao što je ono sa dvije ili više izljevljenih-na zrno ili glatkih cijevi istog ili različitog kalibra, takođe je dozvoljeno. Međutim, vatreno oružje sa prigušivačima, ili ono sa teleskopskim nišanom sa elektronskim uređajima sa infra-crvenim svjetlom, je zabranjeno za civile.⁸¹

Drugi subjekti kojima je dozvoljeno da posjeduju registrovano oružje su “državni organi, preduzeća, institucije i druga pravna lica” direktno angažovana u obezbjeđenju sigurnosti njihovog objekta ili lokacije.⁸² Dozvoljeno je i streljačkim društvima i lovačkim klubovima da posjeduju oružje za njihove sportske aktivnosti. Zakon takođe precizira da će se pojedincima, kojima je držanje i nošenje oružja potrebno ‘zbog zaštite privatne imovine (stada, usjeva, itd.)’, izdati dozvola za vatreno oružje.⁸³

Vlada je odobrila nacrt novog zakona o vatrenom oružju 4. juna 2004. koji još uvek čeka na usvajanje Parlamenta pre nego što stupi na snagu. Nacrt zakona zadržava postojeće kriterijume za dobijanje dozvole za oružje, ali predviđa novu zabranu nošenja oružja u legalnom posjedu bez posebne dozvole. Dozvole za nošenje oružja će se striktno kontrolisati i izdavati samo maloj grupi ovlašćenih zvaničnih lica, koja vrše poslove ‘koji se tiču zaštite imovine i lične bezbjednosti’ ili koji koriste oružje za lov ili sport.⁸⁴ Sa ovim novim zakonskim propisom, Vlada, kao odgovor na međunarodne pritiske i lokalne apele, pokušava da obeshrabri građane od nošenja oružja na javnom mjestu.⁸⁵ Takođe pokušava da uvede oštrije kazne za prekršioce zakona, kao što su povećanje iznosa novčanih kazni za prekršioce i maksimalno trajanje kazne.⁸⁶ Reagovanja su razna na ovaj nacrt zakona. Mnogi vjeruju da je to pozitivan korak koji je Vlada preduzela da poveća bezbjednost građana, dok drugi misle da predstavlja kršenje njihovih tradicionalnih prava kao građana da nose oružje. Privatne firme za obezbjeđenje takođe uzimaju eventualno usvajanje tog nacrta zakona ozbiljno, zbog njihove specifične situacije kao nosioca oružja.

5.2 Mogućnosti skladištenja službenog lakog oružja

Zvanično oružje koje održava policija čuva se u malim i navodno sigurnim skladištima u svakoj lokalnoj policijskoj stanici. Prema zvaničnicima Ministarstva unutrašnjih poslova, zakon o snagama bezbjednosti i zakon o oružju propisuju politiku propisne procedure skladištenja oružja i van policijskih stanica. Međutim, pregledom važećeg zakona o oružju nije se naišlo ni na jedan član koji daje uputstva za pravilno skladištenje oružja ni za građane ni

⁸¹ Zakon o oružju, Službeni glasnik Republike Crne Gore, izdanje br. 31/1992. Pronaći na <http://www.seesac.org/laws/lvug3.htm>.

⁸² Ibid. Član 13.

⁸³ Ibid. Član 13.

⁸⁴ Nacrt zakona o oružju, Član 15 i 25, Republika Crna Gora.

⁸⁵ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Fehom Mehovićem, pomoćnikom Zamjenika Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, Crna Gora, Podgorica, 8.juli, 2003.

⁸⁶ Obavještenje za štampu SEESAC-a, “Predaja oružja u toku u Crnoj Gori”. Nalazi se na: http://www.undp.org.zu/files/news/20030403_weapons_amnesty.pdf. Takođe pogledati *Nacrt zakona o lakom oružju*, Član 76-82, Republika Crna Gora.

za zvanične organe. Jedan intervjuisani policajac je ukazao na to da se politika i praksa po ovom pitanju malo razlikuju, jer se policajcima dozvoljava da svoje automatsko oružje čuvaju kod kuće sve dok 'preduzimaju sve mjere da čuvaju oružje na sigurnom, prema njihovoj savjesti'.⁸⁷ Prema tome, od policajaca se traži da po svom vlastitom nahođenju čuvaju i osiguraju automatsko oružje u svojim domovima kada im oružje nije potrebno ni u stanici ni na poslu.

5.3 Registracija i sistem evidentiranja zvaničnog lakog oružja

Prema zvaničnicima Ministarstva unutrašnjih poslova, jula 2003.g. bilo je 86.000 legalno registrovanog lakog oružja u Republici Crnoj Gori.⁸⁸ Da bi dobili legalnu dozvolu za lako oružje, građani moraju da se obrate Ministarstvu unutrašnjih poslova. Prema zakonu o vatrenom oružju, dozvola za dobijanje vatrenog oružja se izdaje samo onim građanima koji imaju najmanje 18 godina, koji nisu osuđivani, koji nisu kažnjavani za ometanje i prekršaj javnog reda i mira, koji nisu vršili nasilje i koji imaju uvjerenje da su mentalno sposobni da nose i posjeduju oružje.⁸⁹ Međutim, postoji jedan izuzetak od tog kriterijuma, da pojedinac koji ima najmanje 16 godina i član je lovačkog društva može dobiti oružje u sportske svrhe.⁹⁰

Komisija za izdavanje oružja, smještena u MUP-u, zajednički odlučuje da li će se svakom podnosiocu molbe izdati dozvola. Komisija je sastavljena od šefa Policije, isljednika zaduženog za dozvole i lica koje izdaje dozvole. Tek pošto sva tri člana komisije odobre dozvolu za vatreno oružje, korisnik može nabaviti ili posjedovati oružje. Korisnik dozvole mora da obnavlja ovu dozvolu svakih 10 godina, a dozvola će biti ukinuta ili oduzeta ako korisnik dozvole prekrši zakon.⁹¹

Međutim, postoji izvjestan broj pitanja o nepoznatom broju oružja, koji se procjenjuje na max. 10.000 – 12.000, (pogledati - Istraživanje o distribuciji lakog oružja), koje je izdato 'rezervnim policajcima' ili građanima koji su uzeti u rezervu u očekivanju vojnog sukoba sa jugoslovenskim oružanim snagama 1998.g. Oružje, izdato iz policijskih skladišta tokom ovog perioda, je loše pokriveno i dosta tog oružja nije vraćeno nakon okončanja tog perioda visoke tenzije. Kada im se postave pitanja u vezi ovog oružja, zvaničnici Ministarstva unutrašnjih poslova generalno nisu u mogućnosti da daju komentar, navodeći razloge nacionalne bezbjednosti ili, kao alternativu, prenose odgovornost za izdato oružje na njihove prethodnike u Ministarstvu.⁹²

5.4 Mogućnost prikupljanja informacija o zvaničnom lakom oružju

Nažalost, ne postoji rutinska transparentnosti pitanja koja se odnose na lako oružje u Crnoj Gori. Dok su zvaničnici Ministarstva unutrašnjih poslova vrlo susretljivi po pitanju detalja kampanje 'Zbogom oružje', uglavnom su vrlo neskloni da razgovaraju o drugim pitanjima koja se odnose na ilegalno posjedovanje oružja unutar Crne Gore.

5.5 Kapaciteti odgovarajućih agencija za bezbjednost da izvrše sigurno, efikasno i uspješno prikupljanje oružja

Republika Crna Gora je već sprovela jednu inicijativu predaje lakog oružja i period amnestije. U periodu između 12. marta i 12. maja 2003.g., Ministarstvo unutrašnjih poslova, uz finansijsku podršku USAID/ORT-a i saradnju

⁸⁷ Razgovor autora sa policajcem koji je tražio da ostane anoniman, Podgorica, Crna Gora, 17.oktobar, 2003.

⁸⁸ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Fehom Mehovićem, pomoćnikom zamjenika Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, 8.juli, 2003.

⁸⁹ Zakon o vatrenom oružju, Član 16, Službeni glasnik Republike Crne Gore, izdanje br. 31/1992, uzeto sa <http://www.seesac.org/laws/lyug3.htm>.

⁹⁰ Zakon o vatrenom oružju, Član 17, Službeni glasnik Republike Crne Gore, izdanje br. 31/1992. Uzeto sa: <http://www.seesac.org/laws/lyug3.htm>.

⁹¹ Razgovori Istraživačkog tima o lakom oružju sa Fehom Mehovićem, pomoćnikom zamjenika Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, 8.juli, 2003. Takođe, pogledati Zakon o vatrenom oružju, Član 25, paragraf dva. Službeni glasnik Republike Crne Gore. Izdanje br. 31/1002. Pogledati na: <http://www.seesac.org/laws/lyug3.htm>.

⁹² Razgovori Istraživačkog tima o lakom oružju sa zvaničnicima Ministarstva unutrašnjih poslova, Podgorica, Crna Gora, juli i oktobar 2003.

nevladine organizacije Akcija, mreža od oko 50 nevladinih organizacija koje podržavaju ekonomske, političke i pravne reforme, započela je akciju prikupljanja oružja sa periodom amnestije u Crnoj Gori.⁹³ Pri kraju ove amnestije, uništeno je ukupno oko 1.770 pušaka, 48.200 komada municije i 145 kg eksploziva.⁹⁴

Tokom dvomjesečne inicijative, Ministarstvo unutrašnjih poslova je blisko saradivalo sa USAID/ORT i organizacijom Akcija radi informisanja građanstva o politici i proceduri oko amnestije. MUP i USAID/ORT su često zajednički održavali konferencije za štampu da bi javnosti prezentovali informacije s tim u vezi, kao što je nedjeljno ažuriranje količine sakupljenog oružja, municije i eksploziva, kao i tačni brojevi telefona na koje se može pozvati policija i od nje zatražiti da preuzme oružje u privatnoj kući.⁹⁵

Prije ove kampanje, mreža nevladinih organizacija Akcija je sprovela kampanju podizanja svijesti u vezi sa lakim oružjem pod naslovom 'Zbogom oružje', koja je podsticala građane da 'poštuju život i vrate oružje' vlastima.⁹⁶ Kampanja je prvenstveno bila usmjerena na bezbjednost porodice, tako da su TV i radio reklame, koje je sponzorirala Akcija, podsticali slušaocce da se priklone akciji i učestvuju u inicijativi tako što će vratiti policiji ilegalno oružje radi zaštite svoje porodice od slučajne smrti ili povrede usljed zloupotrebe vatrenog oružja. Prema riječima predstavnika ORT-a, visok stepen uključenja Ministarstva unutrašnjih poslova u akciju i mjere koje je uložilo da predaju oružja učini transparentnom, definitivno je povećalo povjerenje stanovništva u policijske snage tokom ovog perioda.⁹⁷ Međutim, prethodno istraživanje domaćinstava, koje je sproveo CEDEM aprila 2003.g., a koje je od ispitanika tražilo da se izjasni o tome da li je policija dobra (Da: 24,41%; Ne: 21,95% ili Ne znam: 53,64%), efikasna (Da: 13,74%; Ne: 22,87%; ili Ne znam: 63,38%), ili korumpirana (Da: 43,79%, Ne: 6,97%; ili Ne znam: 49,23%), dalje dokumentuje duboko nepovjerenje u policiju, o čemu je detaljno diskutovano u prethodnom poglavlju Zapažanja o lakom oružju, (vidjeti sliku 16).⁹⁸ Pošto podaci, sakupljeni pri istraživanju domaćinstava od strane Istraživačkog tima o lakom oružju, potvrđuju mišljenje da još uvijek nedostaje povjerenje u policiju (vidjeti prethodno poglavlje), ne treba prebrzo zaključivati da je uloga policije pri posljednjoj amnestiji podstakla povjerenje javnosti u Ministarstvo unutrašnjih poslova ili policiju kao instituciju.

SALW koje čeka na uništenje nakon nacionalne amnestije, april 2003.

⁹³ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Vladanom Simonovićem, predstavnikom CEDEM-a za kontakt sa medijima, lokalna nevladina organizacija za ljudska prava koja je član Akcija Network-a, Podgorica, Crna Gora, juli 2003. Takođe, pogledati obavještenje za štampu SEESAC-a, "Predaja oružja u Crnoj Gori". Uzeto sa: http://www.undp.org.zu/files/news/20030403_weapons_amnestz.pdf.

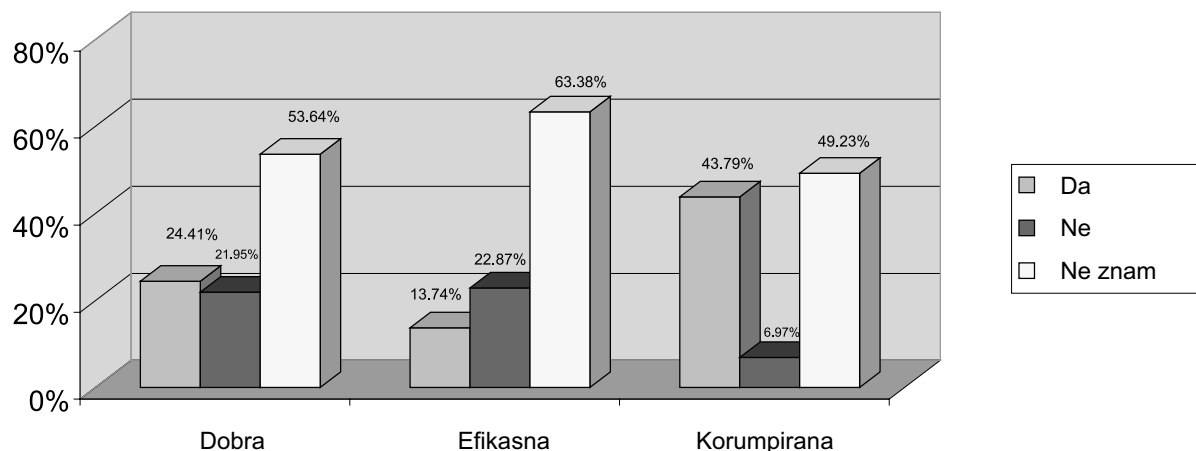
⁹⁴ SEESAC, Obavještenje za štampu pod naslovom "Uništenje lakog oružja u Crnoj Gori", 23.maj, 2003. Uzeto sa: <http://www.seesac.org/press/press2003.htm#DESTRUCTION%20OF%20SMALL%20ARMS%20IN%20MONTENEGRO>. Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Fehom Mehovićem, pomoćnikom zamjenika Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, 8.juli,2003.

⁹⁵ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Claire O'Riordon, predstavnikom USAID/ORT i Vladanom Simonovićem, CEDEM, Podgorica, Crna Gora, juli, 2003.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), *Javno mišljenje u Crnoj Gori 2003.g.*, Podgorica: CEDEM, april 2003.

Grafikon 16: Mišljenje Crnogoraca o domaćoj policiji

Ministarstvo unutrašnjih poslova je tokom amnestije takođe pokušavalo da zaštiti privatnost pojedinaca koji su predavali oružje. To se ogledalo u naporima zvaničnika da obezbijede policajce u civilu koji su preuzimali dobrovoljno predato oružje u privatnim kućama. Da bi se sačuvala privatnost građana i njihova eventualna nelagodnost svela na najmanju mjeru, predstavnik nevladine organizacije, Centra za demokratiju, redovno je pratio policajca u civilu pri predaji oružja u privatnim kućama da bi se spriječili bilo kakvi incidenti ili tvrdnje o neprikladnom ponašanju policajca.⁹⁹ Generalno, inicijativa 'Zbogom oružje' je pozdravljena kao uspješna od strane zvaničnika Ministarstva unutrašnjih poslova, kao i od njihovih partnera u USAID/ORT i Mreži Akcija.¹⁰⁰ Međutim, u fokus grupama su se učesnici generalno složili da bi još jedan period amnestije, praćen usvajanjem i brzim primjenom novog nacrtu zakona o vatrenom oružju koji zabranjuje javno nošenje oružja, poslao odgovarajuću poruku da Vlada shvata ozbiljno pretnju koju lako oružje predstavlja za javnu bezbjednost i da se za tu stvar zalaže.¹⁰¹

Uprkos ovog nepodijeljenog mišljenja, teško je uskladiti ovakvu vrstu javne podrške za još jedan period amnestije uz 37,5% ispitanika istraživanja domaćinstava koji su odgovorili da bi posjedovali oružje ukoliko bi to bilo moguće i 26,4% onih koji su priznali da posjeduju jedno ili više komada oružja. Međutim, rezultati istraživanja domaćinstava iz aprila 2003.g., sprovedenog od strane CEDEM-a, otkrivaju da je podrška za takvu kampanju više pasivna nego aktivna. U ovom istraživanju, ispitanicima je postavljeno pitanje da li će podržati amnestiju oružja 'Zbogom oružje' u periodu od marta do maja 2003.g. kao i druge slične, ali je samo 16,4% odgovorilo da su 'zainteresirani da lično doprinesu takvoj kampanji', dok je ogroman procenat od 54,9% odgovorilo da će 'podržati takve akcije, ali da u njima neće aktivno učestvovati'. Ovo pokazuje da, mada bi mnogi članovi društva voljeli da vide da se nešto čini u vezi sa velikim brojem oružja koji posjeduju građani Crne Gore, oni još uvijek nisu ubijeđeni ili spremni da aktivno učestvuju i da se u takvoj inicijativi odreknu svog vlastitog oružja. Ostali ispitanici na ovo su pitanje odgovorili da 'nikada o tome nisu razmišljali' (16,3%), da 'nisu zainteresirani' (7,7%) ili da su 'protiv takvih aktivnosti' (4,9%). Odgovori sa nižim procentom za one koji su aktivno protiv ili nezainteresirani za takve aktivnosti, ukazuju na to da najveći izazov kampanje za slijedeću amnestiju ne bi nužno bilo suočavanje sa aktivnim protivljenjem, već, umjesto toga, prevazilaženje pasivne podrške stanovništva ili nezainteresovane indiferentnosti sa kampanjom koja gradi javno povjerenje i pouzdanje u MUP i podstiče ih da aktivno učestvuju u akciji.

Dok zvaničnici Ministarstva unutrašnjih poslova sada imaju iskustva sa ulogom prikupljanja oružja, jedan prijedlog za slijedeću inicijativu predaje oružja, dat u fokus grupama od strane javnosti i predstavnika međunarodnih organizacija, bio bi da se u proces više uključe lideri etničkih zajednica i crkveni lideri.¹⁰² Podsticanje uključenja

⁹⁹ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Claire O'Riordon, predstavnikom USAID/ORT, Podgorica, Crna Gora, juli 2003.

¹⁰⁰ Ibid. Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Fehom Mehovićem, pomoćnikom zamjenika Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, 8.juli, 2003.

¹⁰¹ Centar za ljudska prava (CEDEM), *Rezultati fokus grupa*, Privremeni izvještaj, Podgorica, CEDEM, novembar 2003.

¹⁰² Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Kaćom Djuričković, Menadžerom Programa SALW i Garret Tankosić-Kelly, Šefom kancelarije UNDP-ja u Podgorici, oktobar, 2003.

lidera zajednica u proces predaje oružja može zaista obezbijediti veću garanciju podrške građanstva da dobrovoljno predaju oružje i da se pridržavaju novog strožijeg zakona o posjedovanju oružja.

5.6 Mogućnost uništenja lakog oružja i municije

“Željezara Nikšić” - oružje za uništenje, april 2003

Municija spremna za uništenje, april 2003.

Student koji priprema minersko punjenje za vreme zajedničke SCG EOD obuke.

27. maja 2003.g. u Željezari u Nikšiću, Crna Gora, uništeno je oružje koje je Ministarstvo unutrašnjih poslova prikupilo za vrijeme perioda amnestije, kao i dodatnih 3.400 komada oružja iz prijetodne zapljene MUP-a. Ukupno 5.028 komada oružja je uništeno u topionici Željezare-Nikšić,¹⁰³ dok je asortiman od više od 30.000 ručnih bombi, mina i druge vrste municije, što je prikupljeno ili prije ili u toku amnestije, uništen u lokalnom vojnom centru za obuku.¹⁰⁴ Oružje je pretvoreno u otprilike 16 tona rastopljenog čelika. Cijena uništenja ovog oružja iznosila je pet američkih dolara po uništenom komadu oružja (US\$ 5,00), ali se predviđa da bi troškovi budućeg uništenja bili niži, jer sada već postoje kapaciteti za uništenje oružja i počinje da se primjenjuje ekonomija obima.¹⁰⁵ Generalno uzevši, zvaničnici Ministarstva unutrašnjih poslova i predstavnici SEESAC-a su izreklamirali operaciju kao uspjeh, navodeći da je uništenje ‘dalo konkretan dokaz civilnom stanovništvu da će se vraćeno oružje uništiti i definitivno ukloniti iz optičaja’.¹⁰⁶ O nacionalnim kapacitetima za uništenje eksplozivnih ubojnih sredstava ne se mnogo. Nakon perioda amnestije od dva mjeseca, ukupan broj od oko 64.000 punjenja municije lakog oružja,¹⁰⁷ 3.000 mina i 2.500 bombi je uništeno otvorenom detonacijom na lokalnom vojnom poligonu neposredno poslije uništenja u nikšićkoj topionici.¹⁰⁸ U cilju poboljšanja bezbjednosti i efikasnosti budućih operacija uništenja, SEESAC je obećala dodatnu pomoć tehničkom osoblju Ministarstva unutrašnjih poslova u martu 2004.g. u vidu obuke i opreme.¹⁰⁹

¹⁰³ Razgovori Istraživačkog tima o lakom oružju sa Fehom Mehovićem, pomoćnikom zamjenika Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, Crna Gora, juli 2003. Takođe pogledati <http://www.sesac.org/press/press2003.htm#DESTRUCTION%20OF%20SMALL%20ARMS%20IN%20MONTENEGRO>.

¹⁰⁴ Razgovori Istraživačkog tima o lakom oružju sa Vladanom Simonovićem, predstavnikom iz CEDEM-a, nevladine organizacije koja je član mreže nevladinih organizacija Akcija i koja je blisko saradivala na koordinaciji medija za period amnestije, Podgorica, Crna Gora, juli, 2003.

¹⁰⁵ SEESAC, Obavještenje za javnost, “Uništenje lakog oružja (Republika Crna Gora)”. Skinuto sa: <http://www.sesac.org/press/press2003.htm#DESTRUCTION%20OF%20SMALL%20ARMS%20IN%20MONTENEGRO>.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Vidjeti <http://www.seesac.org/reports/ReportJune2003.pdf>, str. 5.

¹⁰⁸ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Fehom Mehovićem, pomoćnikom zamjenika Ministra unutrašnjih poslova, Podgorica, Crna Gora, juli 2003.

¹⁰⁹ Pogledati <http://www.seesac.org/reports/ReportJune2003.pdf>, str. 5.

5.7 Mogućnosti društvenih organizacija/nevladinih organizacija da pomognu inicijative u pogledu lakog oružja

Mreža od oko 50 crnogorskih nevladinih organizacija, koja pruža podršku društvenim, pravnim i političkim reformama, nazvana Akcija, saradivala je sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, USAID-om i ORT-om pri kampanji 'Zbogom oružje' prije i za vrijeme dvomjesečne amnestije za oružje koja se dešavala u periodu mart-maj 2003. g.¹¹⁰ Ova mreža je nadgledala većinu javnih, medijski-pokrivenih aktivnosti tokom kampanje predaje oružja i nastavila je da učestvuje u od strane ORT-a sponzorisanom programu 'Reforme za zdravo društvo', koji podupire reformski orijentisane nevladine organizacije i nezavisne medije u unapređenju procesa reformi u Crnoj Gori.¹¹¹

Van Akcije postoji još nekoliko nevladinih organizacija ili društvenih organizacija koje se bave problemom lakog oružja. Crnogorski ženski lobi, lokalna društvena organizacija i lokalni Roma centar su pokazali zainteresiranost i spremnost da učestvuju u budućim aktivnostima koje se tiču lakog oružja, ali su naveli politiku Akcije koja je pomalo isključiva, kao i nedostatak međunarodnog finansiranja projekata lakog oružja, kao razloge njihove trenutne neaktivnosti po ovom pitanju.¹¹²

Crnogorska Vlada i dalje saraduje sa mnogim međunarodnim organizacijama, kao što su UNDP, USAID i OSCE, po pitanju kontrole oružja odnosno reforme policije. Konkretnije, UNDP će biti sponzor i menadžer sledeće inicijative za prikupljanje oružja, planirane za proleće 2004.g. Oni trenutno saraduju sa Ministarstvom unutrašnjih poslova na formiranju komisije za lako oružje koja bi uključivala članove nevladinih organizacija, crkvene i opštinske lidere, u cilju pronalaženja zajedničkih rješenja o pristupu problemu lakog oružja u Crnoj Gori.¹¹³

¹¹⁰ Razgovori Istraživačkog tima o lakom oružju sa zvaničnicima iz Ministarstva unutrašnjih poslova i predstavnicima iz ORT-a i CEDEM-a, članom Akcija Network-a, Podgorica, Crna Gora, juli 2003.

¹¹¹ Ibid. "Trenutni projekti: Akcija koalicija za reformu". Projekti međunarodne saradnje u Crnoj Gori. Skinuto sa: <http://www.icd.ort.org/monteneg.htm>.

¹¹² Razgovori Istraživačkog tima o lakom oružju sa predstavnicima Crnogorskog ženskog lobija i Roma centra, Podgorica, Crna Gora, oktobar, 2003.

¹¹³ Razgovor Istraživačkog tima o lakom oružju sa Kaćom Djuričković, Menadžerom Programa SALW i Garret Tankosić-Kelly, Šefom kancelarije UNDP-ja u Podgorici, jul i oktobar, 2003.

6.0 Zaključak

Ovo istraživanje pokazuje da u Crnoj Gori postoji obilje vatrenog oružja. Mada građani izražavaju svoju zabrinutost u pogledu eventualne opasnosti povećanja broja vatrenog oružja u Crnoj Gori, njihovo pristajanje uz kulturnu tradiciju posjedovanja oružja i mišljenje da oružje pruža zaštitu od kriminala, često spriječava predaju oružja.

Široka dostupnost i zloupotreba lakog oružja i dalje ugrožava bezbjednost i stabilnost Crne Gore. Rezultati istraživanja domaćinstava potvrđuju da svako domaćinstvo u Crnoj Gori drži u prosjeku barem jedno oružje. S druge strane, ovo govori da je tržište lakog oružja zasićeno i da je ilegalna trgovina oružjem u Crnoj Gori malo razvijena. Međutim, oni koji najviše zloupotrebljavaju lako oružje i ugrožavaju bezbjednost i dobrobit drugih sugrađana Crnogoraca su civilni vlasnici lakog oružja. Statistika krivičnih djela, koji su u vezi sa lakim oružjem, je zabrinjavajuća. Mada je stopa fizičkih napada smrtonosnim oružjem očito u opadanju, stopa oružanih pljački i dalje raste.

Trenutno, najveću prepreku poboljšanju regulisanja pitanja oružja i dobijanju jasne slike zvaničnog posjedovanja oružja u Crnoj Gori, predstavlja nedostatak pouzdanih informacija o problemu lakog oružja. Ovo je područje gdje bi se nastojanja regionalnih i međunarodnih faktora po pitanju lakog oružja u Crnoj Gori mogla pokazati efikasnim u postizanju pozitivnih promjena u Vladinim mjerama informisanja. Veća transparentnost po pitanju broja trenutnih zaliha Vlade i prethodne raspodjele zvaničnog oružja građanima, kao i pojačane mjere praćenja i provjere broja oružja u posjedu građana, bi u većem stepenu rasvijetlili situaciju sa lakim oružjem u Crnoj Gori.

Dosadašnje mjere UNDP-ja, posebno tokom programa predaje lakog oružja, kao i drugih međunarodnih organizacija koje su u prošlosti finansirale programe prikupljanja oružja, predstavljaju važan korak u postizanju većeg stepena bezbjednosti Crne Gore. Iako nalazi Istraživanja o lakom oružju ukazuju na to da će Crnogorci, pod izvesnim okolnostima možda i pristati da predaju svoje oružje, njihovo poverenje u predstavnike kako nacionalne tako i međunarodne bezbjednosti se razlikuje. Stoga, predloženu inicijativu za prikupljanje oružja treba pažljivo koncipirati, kako bi se građanstvo uverilo u njene ciljeve i kako bi se obezbijedila njihova maksimalna sigurnost i anonimnost.

Uklanjanje i uništavanje lakog oružja u Crnoj Gori predstavlja neophodan korak ka poboljšanju sigurnosti i bezbjednosti na tom području. Ali, prikupljanje oružja i njegovo uništavanje ne treba da se sprovede u praznom prostoru. Pojačane mjere kontrole vatrenog oružja, kao one predložene u novom nacrtu zakona o oružju, kojima će se zabranjivati javno nošenje oružja, predstavljaju odlučujuće i neophodne korake ka postizanju dugoročnog uspjeha u smanjenju broja lakog oružja u Crnoj Gori.

Aneks A (Informativni) Termini i definicije

A.1.1

municija

Vidjeti pod **A.1.3**

A.1.2

eksplozivi

supstanca ili smješa supstanci koje pod spoljnim utjecajem naglo oslobađaju energiju u obliku gasova i toplote.

A.1.3

municija

kompletan uređaj punjen **eksplozivima**, reaktivnim gorivom, pirotehnikom, smešom za početno izazivanje eksplozije, ili nuklearni, biološki ili hemijski materijal koji se koristi u vojnim operacijama, uključujući i **razaranja**. šAAP-6d.

Napomena: U opštoj upotrebi, riječ 'municija' (kada je na engl. u množini) može značiti vojno oružje, municiju i opremu.

A.1.4

mikro razoružavanje

prikupljanje, kontrola i uklanjanje malokalibarskog naoružanja, municije, eksploziva, lakog i teškog naoružanja boraca a često i civilnog stanovništva. Obuhvata i razvoj odgovornih programa upravljanja oružjem.

A.1.5

državne vlasti

državna služba/državne službe, organizacija/organizacije ili institucija/institucije u nekoj zemlji, koje su zadužene za regulisanje, upravljanje i koordinaciju aktivnosti lakog oružja.

A.1.6

malokalibarsko i lako naoružanje = lako oružje (SALW)

cjelokupna smrtonosna konvencionalna municija koju može nositi pojedini borac ili lako vozilo, koja takođe ne zahtijeva veće logističke snage i snage za podršku.

Napomena: Postoji mnogo definicija u optičaju za SALW i tek treba da se u međunarodnim okvirima usaglasi "tačan" termin. U svrhu ovih RMDS (regionalnih standarda u mikro razoružavanju), koristiće se gornja definicija.

A.1.7

Istraživanje o sposobnosti u vezi lakog oružja (SACS)

sastavni dio istraživanja o lakom oružju koji prikuplja podatke o domaćim resursima koji mogu odgovoriti na problem lakog oružja.

A.1.8

Istraživanje distribucije lakog oružja (SADS)

sastavni dio istraživanja o lakom oružju koji prikuplja podatke o vrsti, količini, posjedovanju, distribuciji i kretanju lakog oružja unutar zemlje ili regije.

A.1.9

Istraživanje o utjecaju lakog oružja (SAIS)

sastavni dio istraživanja o lakom oružju koji prikuplja podatke o utjecaju koji lako oružje ima na društvo i društveni i ekonomski razvoj.

A.1.10

Istraživanje zapažanja o lakom oružju (SAPS)

sastavni dio istraživanja o lakom oružju koji prikuplja kvalitativne i kvantitativne informacije, putem fokus grupa, razgovora i istraživanja domaćinstava, o stavu lokalne zajednice u odnosu na lako oružje i eventualne intervencije.

A.1.11

standard

standard je dokumentovani sporazum koji sadrži tehničke specifikacije ili druge precizne kriterijume koji se trebaju dosljedno primjenjivati u vidu propisa, smjernica ili definicija karakteristika da bi bili sigurni da materijali, proizvodi, procesi i usluge odgovaraju svojoj svrsi.

Napomena: Cilj RMDS-a (regionalnog standarda u mikro razoružavanju) je da se poboljša sigurnost i efikasnost u mikro razoružavanju unaprijeđenjem preferisanih postupaka i običaja u štabu i na terenu. Da bi bili djelotvorni, standardi trebaju biti takvi da se mogu definisati, mjeriti, postići i verifikovati.

A.1.12

istraživanje o lakom oružju (SALW Survey)

sistematski i logički proces da se utvrdi priroda i stepen širenja i utjecaja lakog oružja unutar regiona, nacije ili zajednice da bi se dobili tačni podaci i informacije za sigurnu, efikasnu i uspješnu intervenciju od strane odgovarajuće organizacije.

Annex B (Informativni) Istraživanje domaćinstava - rezultati (CEDEM)

OPŠTINA	BROJ ISPITANIKA
1. PODGORICA	360
2. BAR	93
3. BIJELO POLJE	122
4. PLJEVLJA	88
5. NIKŠIĆ	169
6. CETINJE	47
7. BERANE	85
8. H.NOVI	72
9. KOTOR	54
10. ROŽAJE	59
11. ULCINJ	50
UKUPNO	1199

1. Područje	%
1. Selo	14.8
2. Grad	55.9
3. Prigradsko naselje	29.3

2. Pol	%
1. Muški	50.9
2. Ženski	49.1

3. Dob	%
1. od 18 do 25 godina	18.7
2. od 26 do 30 godina	10.1
3. od 31 do 39 godina	19.0
4. od 40 do 49 godina	20.8
5. od 50 do 59 godina	14.2
6. preko 60 godina	17.3

4. Nacionalnost	%
1. Crnogorac	50.0
2. Srbin	28.4
3. Musliman	7.2
4. Bošnjak	6.3
5. Albanac	3.8
6. Hrvat	1.2
7. Ostali	0.6
8. Bez odgovora	2.6

5. Obrazovanje	%
1. Bez obrazovanja	1.0
2. Nesvršena osnovna škola	1.3
3. Svršena osnovna škola	6.3
4. Nesvršena srednja škola	3.2
5. Svršena srednja škola	57.4
6. Više obrazovanje	15.8
7. Fakultetsko obrazovanje	15.0

6. Da li ste?	%
1. Zaposleni	50.5
2. Domaćica	5.4
3. Student ili volonter	6.9
4. Penzioner/invalid	18.4
5. Nezaposlen, traži posao	13.0
6. Nezaposlen, ali ne traži posao	2.6
7. Bez odgovora	3.2

7. Šta je vaše zanimanje, odnosno, koji posao sada radite, iako za to nemate kvalifikacije?

ODGOVOR	%
Vlasnik vlastitog posla	15.0
Direktor preduzeća	2.9
Direktor odsjeka ili odjeljenja	4.1
Službenik/administrativni radnik	8.0
Poslovođa, tehničar	8.0
Činovnik	13.5
Službenik/administrativni radnik	4.2
Kvalifikovani radnik	19.4
Polukvalifikovani radnik	2.1
Nekvalifikovani radnik	2.1
Vojno lice	1.4
Državni činovnik (policija, učitelji, itd.)	10.8
Poljoprivrednik, ribar	4.0
Nikad nije radio	0.6
Nešto drugo	3.8

8. Ovdje se nalazi lista mjesečnih troškova domaćinstva. Recite mi koji su prosječni mjesečni troškovi vašeg domaćinstva?

ODGOVOR	%
0-50 Eur.	1.2
51-100 Eur.	5.0
101-150 Eur.	7.6
151-200 Eur.	9.5
201-250 Eur.	11.0
251-300 Eur.	16.0
301-500 Eur.	23.0
500 + Eur.	14.7
Ne znam	12.0

9. Koliko osoba trenutno ŽIVI u ovom domaćinstvu, uključujući i djecu?

ODGOVOR	%
Jedna	4.6
Dvije	12.8
Tri	19.1
Četiri	28.9
Pet	20.8
Šest	8.2
Sedam i više	5.7

10. Kome biste se obratili/koga biste zvali ako bi vam opljačkali kola ili motor ili neku drugu imovinu?

ODGOVOR	%
1. Obratio se rođacima, prijateljima i susjedima za pomoć	7.6
2. Otišao u policiju (Ministarstvo unutrašnjih poslova)	72.6
3. Otišao bivšim članovima oružanih snaga	0.5
4. Otišao sadašnjim članovima oružanih snaga	0.3
5. Otišao privatnoj kompaniji za obezbjeđenje ili sl.	1.2
6. Obratio se starješinama zajednice	0.3
7. Obratio se glavi porodice	2.4
8. Drugima	0.9
9. Nikome	4.5
10. Ne znam	6.3
11. Odbijam da odgovorim	3.4

11. Kome biste se obratili/koga biste zvali ako vam neko prijeti da vas ubije?

ODGOVOR	%
1. Obratio se rođacima, prijateljima i susjedima za pomoć	6.9
2. Otišao u policiju (Ministarstvo unutrašnjih poslova)	63.9
3. Otišao bivšim članovima oružanih snaga	0.3
4. Otišao sadašnjim članovima oružanih snaga	0.4
5. Obezbijedio privatnu zaštitu (kompanija za obezbjeđenje ili sl.)	3.7
6. Obratio se starješinama zajednice	0.2
7. Obratio se glavi porodice	3.1
8. Drugima	3.3
9. Nikome	6.1
10. Ne znam	8.2
11. Odbijam da odgovorim	4.0

12. Idealno gledano, ko bi po vašem mišljenju trebao biti odgovoran za bezbjednost?

ODGOVOR	%
1. Lokalna vlada	11.4
2. MUP (Ministarstvo unutrašnjih poslova)	74.8
3. Vojska	4.3
4. Bivši članovi oružanih snaga	0.3
5. Privatne firme za obezbjeđenje	0.5
6. Zajednica	3.1
7. Porodica	0.3
8. Ostali	1.0
9. Odbijam da odgovorim	1.5
10. Ne znam	2.8

13. Šta je po vama najveći izvor nesigurnosti?

ODGOVOR	%
1. Kriminal	39.5
2. Nesigurni putevi	2.4
3. Ekonomska nesigurnost	37.7
4. Politička nesigurnost	9.9
5. Dostupnost lakog oružja	5.7
6. Ostalo	4.8

14. Postoje ljudi koji smatraju da posjedovanje oružja pomaže zaštititi njihovih porodica. Drugi pak vjeruju da posjedovanje oružja predstavlja opasnost po njihove porodice. Koje mišljenje je najbliže vašem?

ODGOVOR	%
1. Pomaže zaštititi	23.9
2. Nisam siguran	17.3
3. Predstavlja opasnost	37.8
4. Ne znam	8.7
5. Odbijam da odgovorim	12.3

15. Da li smatrate da ima previše oružja u društvu?

ODGOVOR	%
1. Da	84.4
2. Ne	3.6
3. Ne znam	10.8
4. Nemam odgovor	1.3

16. Ako 'da', u kojim segmentima društva?

ODGOVOR	100 %	129.4 %
1. Kriminalne grupe	35.8	46.3
2. Biznismeni	3.1	4.0
3. Političari	3.6	4.7
4. U domaćinstvima	7.8	10.1
5. Među bivšim borcima/bivšim vojnicima	13.1	16.9
6. Među švercerima	8.7	11.3
7. Drugi	0.5	0.7
8. Čitavo društvo	24.7	32.0
9. Ne znam	1.9	2.5
10. Odbijam da odgovorim	0.8	1.0

17. Da li mislite da je vaš grad/neposredna okolina bezbjedniji, isti ili ugroženiji od drugih područja u Crnoj Gori?

ODGOVOR	%
1. Bezbjedniji	24.6
2. Isti	51.8
3. Ugroženiji	9.3
4. Ne znam	14.3

18. U poređenju sa 2002. godinom, da li je bezbjednost u ovom području bolja ili gora?

ODGOVOR	%
1. Sada je bolja	17.8
2. Gora	16.7
3. Ostala ista	42.3
4. Varira: gore - dolje	10.8
5. Ne znam	10.2
6. Odbijam da odgovorim	2.2

19. Šta mislite koliko će svaki od dolje navedenih elemenata povećati bezbjednost?

ODGOVOR	Mnogo	U izvjesnoj mjeri	Bez dejstva	Gore	Odbija	Ne znam
1. Pojačana pogranična kontrola	40.5	21.8	8.4	1.8	16.8	10.6
2. Pобољшanje sposobnosti policije	10.3	20.9	21.9	12.5	20.7	13.8
3. Veća kontrola zakonskih dozvola za vatreno oružje	49.5	12.1	7.3	2.7	16.6	11.7
4. Kontrola prodavaca oružja	52.5	10.9	5.3	2.1	18.2	10.9
5. Oštrije kazne za ilegalno posjedovanje oružja	66.4	7.7	3.2	1.3	12.5	8.9
6. Prikupljanje ilegalnog oružja	50.3	13.0	5.7	1.4	18.3	11.3

20. Šta mislite koje je pravo doba za posjedovanje oružja?

ODGOVOR	%
1. Mlađi od 15 godina	0.5
2. 16-20 godina	0.7
3. 21-30 godina	8.5
4. Stariji od 31	40.3
5. Čovjek ne treba da posjeduje oružje	40.6
6. Ne znam	5.9
7. Odbijam da odgovorim	3.5

21. Da li smatrate da prisustvo oružja u vašoj zajednici ima opšti uticaj na ekonomski razvoj i životni standard? Kako biste rangirali uticaj dostupnosti oružja?

ODGOVOR	%
1. Povećava razvoj i životni standard, mnogo	4.3
2. Povećava razvoj i životni standard, u izvjesnoj mjeri	1.7
3. Nema uticaja	38.2
4. Smanjuje razvoj i životni standard, u izvjesnoj mjeri	7.6
5. Smanjuje razvoj i životni standard, mnogo	18.3
6. Ne znam	18.9
7. Odbijam da odgovorim	10.9

22. Po vašem ličnom mišljenju, koji je najčešći razlog da ljudi u vašoj zajednici drže vatreno oružje?

ODGOVOR	%
1. Lična zaštita	22.2
2. Zaštita imovine	6.0
3. Zaštita zajednice	1.2
4. Politička bezbjednost	3.2
5. Posao	6.3
6. Sportsko gađanje	1.2
7. Ostalo poslije konflikta	7.3
8. Za lov	4.1
9. Vrijedna porodična imovina	2.6
10. Dio tradicije	21.8
11. Ostalo	Q
12. Ne znam	12.9
13. Odbijam da odgovorim	5.8

23. Po vašem mišljenju, iz kojih razloga građani, koji posjeduju nelegalno oružje i eksplozivne naprave, ne žele da ih registruju?

ODGOVOR	%
1. Strah od kazne	26.1
2. Smatraju da će im zatrebati	21.0
3. Ne smatraju ih "velikim" kriminalnim činom	22.8
4. Smatraju da niko drugi neće registrovati oružje	4.3
5. Ostali razlozi	3.2
6. Ne znam	15.3
7. Odbijam da odgovorim	7.3

24. Kad bi vaše domaćinstvo moglo dobiti oružje legalno, da li biste ga uzeli?

ODGOVOR	%
1. Ne	49.8
2. Da	37.5
3. Ne znam	9.7
4. Odbijam da odgovorim	3.0

25. Zašto bi vaše domaćinstvo odlučilo da NE posjeduje oružje?

ODGOVOR	100 %	182 %
1. Ne volim oružje	36.8	67.3
2. Opasnost za porodicu u kući (tj. djecu)	23.9	43.7
3. Ne treba mi	25.4	46.4
4. Opasnost po zajednicu	6.7	12.2
5. Ne znam ga koristiti	2.5	4.5
6. Bojim se	2.8	5.2
7. Samo žene u kući	0.7	1.3
8. Dozvola skupa/teško se dobija	0.4	0.7
9. Ostalo	0.2	0.3
10. Ne znam	0.2	0.3
11. Odbijam da odgovorim	0.5	0.8

26. Zašto bi vaše domaćinstvo odlučilo da posjeduje oružje?

ODGOVOR	100 %	152 %
1. Da zaštitim sebe/svoju porodicu	43.8	66.7
2. Da zaštitim imovinu	15.2	23.1
3. Da doprinesem opštoj bezbjednosti svog kraja	3.4	5.1
4. Iz političkih razloga	1.2	1.8
5. Rizična profesija	4.2	6.4
6. Sportsko gađanje	10.1	15.3
7. Zato što mnogi ljudi imaju oružje	5.6	8.4
8. Za lov	8.2	12.4
9. Ostalo	2.9	4.4
10. Ne znam	2.2	3.3
11. Odbijam da odgovorim	3.4	5.1

27. Šta biste rekli, koji bi bio najbolji pristup za prikupljanje ilegalnog oružja u vašoj zajednici?

ODGOVOR	%
1. Ljudi bi bili voljni da to sada urade, bez postavljanja uslova	8.2
2. Pобољшanje ekonomske situacije u društvu	9.2
3. Objava amnestije	3.7
4. Nuđenje gotovine	16.6
5. Čvrst dogovor u lokalnoj zajednici	3.0
6. Da ima manje kriminala	6.2
7. Da ima oštrih kazni	13.4
8. U zamjenu za društveno razvojne projekte	0.2
9. Da oni kao pojedinci mogu da se takmiče za nagrade (npr. kola, namještaj, stipendija za djecu)	4.9
10. Da je policija manje agresivna	2.2
11. Da je policija efikasnija	10.3
12. Nikakav	2.4
13. Ostalo	1.7
14. Ne znam	12.8
15. Odbijam da odgovorim	5.3

28. Ako neko u Crnoj Gori, iz bilo kog razloga, želi da dobije oružje, šta mislite, kako ga može dobiti?

ODGOVOR	100 %	150 %
1. Ne bi mogao da ga dobije	2.0	3.0
2. Trebao bi da se raspita	5.7	8.6
3. Da ga kupi na crnom tržištu	25.9	39.1
4. Zna za tajno skrovište	7.3	10.9
5. Da kupi od prijatelja	6.3	9.4
6. Da ga pozajmi	4.3	6.4
7. Da ga dobije od člana porodice	3.9	5.8
8. Da ga dobije u određenom gradu/području	2.2	3.3
9. Da dobije dozvolu i kupi ga	28.4	42.9
10. Ostalo	1.1	1.7
11. Ne znam	9.7	14.7
12. Odbijam da odgovorim	3.3	4.9

29. Najavljuje se prikupljanje ilegalnog oružja. Po vašem ličnom mišljenju, kakva bi ta akcija bila:

ODGOVOR	%
1. Vrlo uspješna	5.6
2. Uspješna	24.8
3. Neuspješna	36.7
4. Vrlo neuspješna	7.9
5. Ne znam	21.8
6. Odbijam da odgovorim	3.3

30. Da li mislite da će se ljudi odazvati na ovu akciju i predati ilegalno oružje ako ga imaju?

ODGOVOR	%
1. Vrlo vjerovatno	10.8
2. Malo vjerovatno	15.8
3. Malo nevjerovatno	32.4
4. Vrlo nevjerovatno	18.9
5. Ne znam	21.9

31. Da inicijativa za dobrovoljnu predaju oružja započne u vašoj zajednici, koga bi ljudi u vašoj zajednici smatrali najprihvatljivijim za prikupljanje oružja?

ODGOVOR	100 %	141 %
1. Centralna vlada	7.4	10.4
2. Lokalna vlada	9.0	12.8
3. Skupština	2.7	3.8
4. Ministarstvo unutrašnjih poslova	25.5	36.0
5. Vojska	9.9	13.9
6. Političke partije	3.4	4.7
7. Nevladina organizacija	7.2	10.2
8. Međunarodna organizacija	4.5	6.3
9. Policija	10.2	14.4
10. Javni radnici sa nezavisnim posmatračima iz lokalne zajednice	4.4	6.2
11. Ostalo	1.9	2.7
12. Odbijam da odgovorim	1.6	2.3
13. Ne znam	12.4	17.6

32. Da se prikupljanje održi, a da se ne preda svo oružje, šta mislite koje vrste oružja bi ljudi najvjerovatnije zadržali u vašem komšiluku-opštini?

ODGOVOR	%
1. Pištolje/revolvere	60.8
2. Lovačke puške	7.8
3. Sačmare	0.6
4. Automatske puške (kao AK 47)	3.8
5. Mitraljeze	0.9
6. Eksplozive	1.0
7. Ostalo	2.3
8. Bez odgovora	1.9
9. Ne znam	20.9

33. Da dobrovoljna akcija predaje oružja započne u vašoj zajednici, koji bi od slijedećih aktera bio u najboljoj poziciji da mobiliše zajednicu da u njoj učestvuje?

ODGOVOR	100 %	154 %
1. Centralna vlada	10.5	16.2
2. Lokalna vlada	8.0	12.3
3. Skupština	3.3	5.1
4. Ministarstvo unutrašnjih poslova	16.6	25.6
5. Vojska	9.9	15.3
6. Policija	12.2	18.8
7. Političke partije	3.7	5.7
8. Nevladina organizacija	4.8	7.4
9. Žene	6.8	10.5
10. Crkveni lideri	3.7	5.8
11. Starješine zajednice	2.3	3.6
12. Sindikati	0.4	0.7
13. Međunarodne organizacije	3.3	5.1
14. Ostalo	1.6	2.4
15. Odbijam da odgovorim	1.4	2.1
16. Ne znam	11.4	17.6

34. Da li vaše domaćinstvo posjeduje oružje, i ako posjeduje, koliko?

ODGOVOR	%
1. Ne, ne posjedujemo oružje	65.0
2. Da, posjedujemo jedno oružje	19.5
3. Da, posjedujemo dva komada oružja	3.3
4. Da, posjedujemo tri komada oružja	1.3
5. Da, posjedujemo 4 komada oružja	0.7
6. Da, posjedujemo 5 komada oružja	1.6
7. Odbijam da odgovorim	4.4
8. Ne znam	4.3

Annex C (Informativni) Bibliografija

Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM).

- *Javno mišljenje u Crnoj Gori u 2003.g.* Podgorica: CEDEM. April 2003.
- *Rezultati istraživanja domaćinstava.* Izvještaj. Podgorica: CEDEM. December 2003.
- *Rezultati fokus grupa.* Izvještaj. Podgorica: CEDEM. November 2003.

Demetriou, Spyros. *Politika iz cijevi oružja: Širenje lakog oružja i konflikt u Republici Gruziji (1989-2001).* Privremeni izvještaj br.6. Ženeva: Istraživanje lakog oružja. 2002.

Edmunds, Timothy. *Reforma odbrane u Hrvatskoj i Srbiji i Crnoj Gori.* Međunarodni institut za strategijske studije. Adelphi referat 360. 2003

European Stars and Stripes. 'Policija Ujedinjenih Nacija presrela isporuku oružja na graničnoj postaji blizu Kosova.' 2001.

Gorjanc, Milan. 'Malokalibarsko i lako naoružanje i nacionalna bezbjednost: Problem sadašnjosti i bliske budućnosti.' Rad prezentovan na *Radionici o malokalibarskom i lakom naoružanju, Mogući doprinos Paktu Stabilnosti za Jugoistočnu Evropu*, Ljubljana, 27. januar, 2003.

Hemenway, David. 'Dostupnost vatrenog oružja i stopa ubistava žena među 25 gusto naseljenih zemalja sa visokim dohotkom.' *Časopis udruženja Medical Women's Association*. Tom 57, Broj 2. Proljeće 2002, str. 100.

Projekti međunarodne saradnje u Crnoj Gori (ICP). 'Sadašnji projekti: Koalicija Akcija za reforme.' (<http://www.icd.ort.org/monteneg.htm>). 2003.

Međunarodna krizna grupa (ICG). *Naoružavanje Sadama: Jugoslovenske veze.* Izvještaj o Balkanu br. 136. 03. decembar, 2002.

Međunarodni institut za strategijske studije (IISS). *Vojna ravnoteža 2003-2004.* Oxford and London: Oxford University Press and IISS. 2004,

Jane's Defence Weekly.

- 'Crna Gora slijedeća za Miloševića?' 031/023. 09. juni, 1999.
- 'Intervju sa Borisom Tadićem, Ministrom odbrane Državne zajednice Srbije i Crne Gore' 040/002. 16. juli, 2003.

Jane's Intelligence Digest.

- 'Smrt Jugoslavije – finalni čin?' 000/026. 14. juli, 2000.
- 'Rezultati izbora razočarali Đukanovića.' *Jane's Intelligence Review*. 013/005. 01. maj, 2001.

Jane's Intelligence Pointers. 'Obavještajni indikatori - Crna Gora spremna da se bori.' 000/011. 10. septembar, 1999.

Jane's Intelligence Review. 'Izveštaj sa konferencije – Prekogranični balkanski zločin.' 015/002. 01. februar, 2003.

Killias, Martin, van Kesteren, John, and Rindlisbacher, Zorrin. 'Oružje, nasilni zločin i samoubojstvo u 21 zemlji', *Kanadski žurnal kriminologije* 43, oktobar, 2001.

Republički biro za statistiku Crne Gore. *Statistički godišnjak 2002.* Podgorica. Decembar, 2002.

Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi (OSCE). *Studija o održavanju reda i mira pomoću policijskih snaga u Saveznoj Republici Jugoslaviji.* Beograd: OSCE misija u SRJ. Oktobar, 2001.

Podgorica dan. 'Umjesto na Srednji Istok, oružje otišlo blizu Podgorice.' 16. juli, 2002.

Pajevic, Aleksandar. *Pregled crnogorskih štampanih medija.* Bazni zveštaj. Ženeva: Istraživanje o lakom naoružanju. 2003.

Sarajevo BH Press. 'Crnogorska policija pronašla "ogromno" skrovište oružja na sjeveroistoku.' 05. oktobar, 1999.

Istraživanje o lakom naoružanju. *Istraživanje o lakom naoružanju 2001: Ocrtavanje problema.* Oxford: Oxford University Press.

Smith T. *Ispitivanje o državnoj politici oružja Centra za istraživanje nacionalnog mnijenja: rezultati istraživanja.* Čikago: Centar za istraživanje nacionalnog mnijenja, Univerzitet Čikaga. 2001.

Regionalni centar za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja u Jugoistočnoj Evropi (SEESAC). (www.seesac.org)

- 'Uništavanje lakog oružja u Crnoj Gori, SEESAC Bilten za štampu, 27. maj, 2003. (www.seesac.org/press 2003)
- *Kratak pregled statističkih podataka o regionalnom uništavanju lakog oružja*, skinuto septembra, 2003.
- *Malogranična ilegalna trgovina u Jugoistočnoj Evropi – procjena aktivnosti ilegalne trgovine u Južno-jadranskom regionu*, SEESAC APD 17, 18. oktobar, 2003.
- *Dvogodišnji izvještaj*, SEESAC, 01. januar - 30. juni, 2003.

Državna zajednica Srbija i Crna Gora. *Ustavna povelja Državne zajednice Srbije i Crne Gore.* Ratifikovana 04. februara, 2003. Engleski prevod na (<http://www.srbia.sr.gov.yu/news/2003-02/17/327782.html>)

Tirana Gazeta Shqiptare. 'Oružje sa Kosova prema Evropi.' 18. avgust, 1999.

van Kesteren, John. 'Posjedovanje oružja i podaci o kriminalu iz međunarodnih istraživanja žrtava zločina (the International Crime Victim Surveys).' Bazni zveštaj, Ženeva, Istraživanje o lakom oružju, 2003.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO). *Baza podataka o smrtnosti.* Skinuto 10. juna, 2003. Nalazi se na: (<http://www.who.int>).

Zagreb Fokus. 'Zbogom oružje.' 21. juli, 2000.

Zagreb Nacional. 'Mossad versus Cane and Rojs.' 19 June 2001.

The Small Arms Survey je nezavisni istraživački projekat sa Instituta za međunarodne studije, Ženeva, Švajcarska. Služi kao glavni međunarodni izvor javnih informacija o svim aspektima lakog oružja i kao centar izvora za vlade, kreatore politike, istraživače i aktiviste. Projekat ima međunarodno osoblje sa stručnim znanjem iz studija bezbjednosti, političkih nauka, međunarodne javne politike, prava, ekonomije, studija razvoja, razrješavanja sporova i sociologije. Osoblje usko saraduje sa mrežom istraživača i partnera širom svijeta..

Za detaljnije informacije obratiti se na:

**Small Arms Survey,
Ground Floor,
Avenue Blanc 47,
1202 Geneva,
Switzerland**

Tel: (+41) (22) 908 5777

Fax: (+41) (22) 732 2738

Web: <http://www.smallarmssurvey.org/>

E-mail: smallarm@hei.unige.ch